

Szlaki turystyczne

na terenie powiatu włoszczowskiego

	Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”		Szlak pieszy Mrowina – Biały Brzeg
	Szlak rowerowy "Dookoła Radkowa"		Szlak pieszy Moskorzew - Szczekociny (Szlak Kosynierów)
	Przyrodnicza Ścieżka Dydaktyczna Klubu 4 H w Krasocinie		Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Włoszczowa
	Rowerowy Szlak Pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”		Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Kluczewsko
	Szlak pieszy Rączki - Przedbórz		Łódzki Szlak Konny
	Szlak pieszy Krzętów – Piotrków Trybunalski (Szlak Rzeki Pilicy)		

Wydawca:

Starostwo Powiatowe we Włoszczowie,
ul. Wiśniowa 10, 29-100 Włoszczowa
www.powiat-wloszczowa.pl

Opracowanie:

Wydział Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego we Włoszczowie

Zdjęcia:

Milena Kowalczyk, Anna Suchanek, Agnieszka Cholewa,
Agata Świeboda, Piotr Kowalczyk, Justyna Sobczyk

Zdjęcia na okładce:

Milena Kowalczyk, Anna Suchanek, Piotr Kowalczyk

ISBN 978-83-949957-0-6

Skład i druk: PW UNIMAR, ul. Jędrzejowska 81, 29-100 Włoszczowa
tel. 41 39 44 670, e-mail: unimar@kielce.com.pl

Nakład: 500 szt.

Włoszczowa 2017 r.

Niniejszy przewodnik powstawał etapami, na przestrzeni kilku lat. W ciągu ostatniego roku prace związane z wydaniem publikacji przyspieszyły. Dokonano kartowania i inwentaryzacji kilku szlaków oraz uaktualniono informacje o tych, do których materiały zgromadzono w latach poprzednich.

Folder powstał z myślą o turystach odwiedzających powiat włoszczowski i o jego mieszkańcach, którzy lubią aktywnie spędzać czas wolny.

Publikacja zawiera ogólne informacje o poszczególnych szlakach, mapki, zdjęcia oraz szczegółowy opis tras - jak je przejść "krok po kroku".

Mamy nadzieję, że trzymany w ręku przewodnik będzie nieodłącznym wyposażeniem Państwa plecaka podczas krótszych i dłuższych wypraw turystycznych po powiecie włoszczowskim.

Spis treści

1	Czym jest szlak turystyczny?	4
2	Szlaki rowerowe na terenie powiatu włoszczowskiego	5
	- Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”	6
	- Szlak rowerowy „Dookoła Radkowa”	23
	- Przyrodnicza Ścieżka Dydaktyczna Klubu 4H w Krasocinie	32
	- Rowerowy Szlak Pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”	41
3	Szlaki piesze na terenie powiatu włoszczowskiego	49
	- Szlak pieszy Rączki – Przedbórz	50
	- Szlak pieszy Krzętów – Piotrków Trybunalski (Szlak Rzeki Pilicy)	58
	- Szlak pieszy Mrowina – Biały Brzeg (łącznikowy)	61
	- Szlak pieszy Moskorzew – Szczekociny (Szlak Kosynierów)	66
4	Trasy do Nordic Walking	71
	- Wstęp	72
	- Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Włoszczowa	73
	Trasa nr 1 - zielona	73
	Trasa nr 2 - czerwona	74
	Trasa nr 3 - czarna	76
	- Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Kluczewsko	80
	Trasa nr 1 - zielona	80
	Trasa nr 2 - czerwona	83
	Trasa nr 3 - czarna	86
5	Ścieżki edukacyjne na terenie powiatu włoszczowskiego	91
	- Leśna Ścieżka Dydaktyczna „Poznajemy las” w Koniecznie	92
	- Leśna Ścieżka Przyrodniczo – Edukacyjna koło Radkowa	97
6	Szlaki samochodowe	101
	- Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej	102
	- Szlak Przygody – Kraina Natury	105
	- „Skarbiec Świętokrzyski. Szlak Architektury Drewnianej i Średniowiecznej”	110
7	Szlak wodny Pilicy	113
8	Łódzki Szlak Konny	117
9	Wypożyczalnia rowerów przy Powiatowym Centrum Kulturalno-Rekreacyjnym we Włoszczowie	124

Czym jest szlak turystyczny?

Szlak turystyczny stanowi wytyczona trasa turystyczna, oznakowana w terenie tablicami lub znakami informacyjnymi, łącząca atrakcyjne miejsca i obiekty pod względem widokowym, przyrodniczym, kulturowym. Szlaki turystyczne należą do podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego terenu.

Są znakowane w celu ułatwienia turystom dotarcia do najciekawszych miejsc regionu. Szlaki lądowe wykorzystują bieżące w terenie drogi i ścieżki, szlaki wodne przebiegają zaś przez spławne akweny i ciekły wodne. Ze względów historycznych większość szlaków w Polsce ma oznakowanie zgodne z instrukcją znakowania szlaków turystycznych PTTK.

Zarząd Główny PTTK wyróżnia następujące rodzaje szlaków ze względu na sposób przemieszczania się:

- szlaki piesze (górskie i nizinne)
- szlaki rowerowe (górskie i nizinne)
- szlaki kajakowe
- szlaki jeździeckie (górskie i nizinne)
- szlaki narciarskie (górskie i nizinne)

Nie jest to jedyny podział szlaków. Na przykład ze względu na zwiedzane obiekty i charakter, szlaki można podzielić na:

- szlaki historyczne
- szlaki przyrodnicze
- szlaki pielgrzymkowe
- inne szlaki turystyczne.

Ponadto pośród szlaków pieszych, oprócz podstawowych szlaków turystycznych, wyróżnia się szlaki spacerowe, szlaki dojściowe i ścieżki dydaktyczne (np. przyrodnicze, historyczne).

Kolor, którym oznaczony jest szlak nie ma związku z trudnością szlaku, w przeciwieństwie do oznaczeń szlaków narciarskich – gdzie kolor określa stopień trudności trasy narciarskiej.

* Szlak główny jest zawsze oznaczony **kolorem czerwonym** np. Główny Szlak Beskidzki, Główny Szlak Sudecki, Główny Szlak Świętokrzyski, Szlak Orlich Gniazd na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Szlak główny zwykle jest poprowadzony przez najbardziej spektakularne, a jednocześnie najciekawsze krajobrazowo i przyrodniczo miejsca danego regionu (w górach zwykle przez najwyższe kulminacje danego pasma).

* **Kolor niebieski** wyznacza szlaki pokonujące duże odległości – dalekobieżne.

* **Żółty** znakuje się krótkie szlaki łącznikowe, czasami też dojściowe.

* **Zielony** oznacza szlak doprowadzający do charakterystycznych miejsc.

* **Kolor czarny** wyznacza krótki szlak dojściowy.

Od tej reguły zdarzają się oczywiście odstępstwa.

2

Szlaki rowerowe na terenie powiatu włoszczowskiego

Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”

- **Kolor szlaku:** czerwony
- **Kolor łącznika:** czarny
- **Długość szlaku:** 70 km
- **Długość łącznika:** 7,5 km

Logo szlaku

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku (razem z łącznikiem): Włoszczowa (Rynek) - Wola Wiśniowa - początek szlaku czerwonego - Szkółka Leśna w Koniecznie - Nieznanowice - Rzębiec - zbiornik wodny Budko - stawy Feliksówka - Belina - zbiornik wodny Biadaszek - stawy Kuźnica Stara

i Kuźnica Nowa - Jamskie - Zmarłe - Kluczewsko - Komparzów - Kurzelów - grupa pomnikowych dębów Dronowe Niwy - Jeżowice - zalew Klekot - Czarncza - Kąty - początek czarnego łącznika - Wola Wiśniowa - Włoszczowa

Uwaga

Szlak jest dobrze oznakowany. Wyjątek stanowią miejsca, gdzie przy remontowaniu dróg wycięto drzewa wzdłuż pasa drogowego, na których było namalowane oznakowanie np. na przebudowanym odcinku drogi wojewódzkiej nr 786 – od zakrętu przy wyjeździe z Włoszczowy, do skrzyżowania z leśniczką lub na przebudowanym odcinku drogi powiatowej nr 0256T – od zbiornika wodnego Biadaszek, do skrzyżowania w kierunku stawów Kuźnica.

W latach 1999-2001 Klub Turystyki Rowerowej „Ziemia Włoszczowska” opracował i wytyczył szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”. Po kilku latach, w skutek braku konserwacji, tabliczki z oznakowaniem uległy zniszczeniu i szlak w terenie praktycznie nie istniał. To było głównym powodem podjęcia w 2008 r. decyzji o odnowieniu trasy. Przy okazji wprowadzono korektę przebiegu, wynikającą z powstania od czasu wytyczenia szlaku dogodniejszych nawierzchni ścieżek leśnych. Postanowiono również szlak nazwać imieniem Bogusława Chowańca - niezwykłego inicjatora jego powstania. Zadaniem odnowienia trasy rowerowej podjęły się instytucje: PTTK

Oddział w Końskich, Nadleśnictwo Włoszczowa, Starostwo Powiatowe we Włoszczowie, Urząd Gminy Włoszczowa, przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy” im. Bogusława Chowańca prowadzi przez najciekawsze i najpiękniejsze okolice Włoszczowy, głównie tereny leśne. Jest oznakowany kolorem czerwonym, a do jego początku można dojechać z Włoszczowy łącznikiem koloru czarnego.

Trasa posiada niepowtarzalne walory krajoznawcze, przyrodnicze i kulturowe. Pokonując szlak poznajemy historię i zabytki Włoszczowy, Nieznanowice, Kluczewską, Kurzelową i Czarncy.

Dla średniozaawansowanych w jeździe na rowerze proponujemy pokonanie trasy w ciągu dwóch dni z noclegiem na terenie gminy Kluczewsko, gdzie znajdują się liczne gospodarstwa agroturystyczne lub etapowanie trasy, zgodnie z zamieszczonymi dalej propozycjami.

Propozycje pokonywania szlaku w V etapach:

I etap - 25,6 km

Włoszczowa - Wola Wiśniowa - Szkółka Leśna w Koniecznie - Nieznanowice - Rzębiec - zbiornik wodny Budko - stawy Feliksówka - Włoszczowa

II etap - 29,4 km

Włoszczowa - Belina - zbiornik wodny Biadaszek - stawy Kuźnica Stara i Kuźnica Nowa - Motyczno - Miedzylesie - Włoszczowa

III etap - 32,2 km

Włoszczowa - Miedzylesie - Motyczno - Jamskie - Zmarłe - Kluczewsko - Komparzów - Kurzelów - Danków Duży - Włoszczowa

IV etap - 28,8 km

Włoszczowa - Danków Duży - Kurzelów - grupa pomnikowych dębów Dronowe Niwy - Jeżowice - zalew Klekot - Łachów - Włoszczowa

V etap - 23,6 km

Włoszczowa - Łachów - Czarncza - Kąty - Wola Wiśniowa - Włoszczowa

SZCZEGÓŁOWY PRZEBIEG SZLAKU

● ŁĄCZNIK do szlaku koloru czarnego – 7,5 km

Wyruszamy z parku na Placu Wolności, gdzie znajduje się tablica informacyjna o szlaku i figura św. Floriana z 1821 r. Jadąc prosto w kierunku Kielc mijamy: kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z XVII w., plac z Pomnikiem Niepodległości, krzyż z napisem „Ofiara mieszkańców Włoszczówki 1902 r.” usytuowany przed budynkiem Szkoły Podstawowej nr 1.

Na skrzyżowaniu z sygnalizacją świetlną skręcamy w prawo, a po chwili, na następnym skrzyżowaniu w lewo, mijając po drodze pomnik poświęcony żołnierzom AK i BCH poległym na ziemi włoszczowskiej. Jedziemy dalej prosto ul. Wiśniową. Mijamy budynek Starostwa Powiatowego, I Liceum Ogólnokształcącego, pomnik „Pamięci harcerzy poległych w latach 1939-1945” i pomnik przyrody - topolę czarną przed Domem Kultury. Dalej przejeżdżamy obok cmentarza parafialnego, Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 i obiektów OSiR-u – basenu i stadionu sportowego.

Jedziemy cały czas prosto w kierunku Woli Wiśniowej. Zachowując szczególną ostrożność przejeżdżamy przez przejazd kolejowy na trasie Kielce - Włoszczowa - Częstochowa. Po przejechaniu z Włoszczowy około 4,2 km

Pomnik upamiętniający harcerzy poległych w czasie II wojny światowej

docieramy do Woli Wiśniowej. Na pierwszym skrzyżowaniu skręcamy w prawo, następnie jedziemy prosto i na kolejnym skrzyżowaniu, przy kapliczce ufundowanej przez Karskiego w podziękowaniu za możliwość polowania w okolicznych lasach, skręcamy w lewo. Dalej szlak prowadzi cały czas prosto, najpierw między polami, później przez las. Po przejechaniu około 3,3 km docieramy do początku szlaku czerwonego (przy skrócie do Szkółki Leśnej w Koniecznie).

● TRASA szlaku -koloru czerwonego – 70,0 km

Skręcamy w lewo, w szutrową drogę prowadzącą do Szkółki Leśnej w Konie-

cznie. Docieramy tam po przejechaniu około 1,5 km.

Przy szkółce możemy się zatrzymać na dłużej i odpocząć pod drewnianą wiatą lub zapoznać się z ciekawostkami przyrodniczymi zamieszczonymi na tablicach znajdujących się na placu obok Leśnej Izby Edukacyjnej. Jest to pierwszy z przystanków zlokalizowanych na Leśnej Ścieżce Przyrodniczej "Poznajemy Las", której trasa przebiega w pobliżu.

Po odpoczynku ruszamy w dalszą drogę. Około pół kilometra dalej, zachowując szczególną ostrożność, przejeżdżamy przez drogę powiatową

Plac przy Leśnej Izbie Edukacyjnej w Koniecznie

Pola w okolicy Nieznanowic

nr 0227T prowadzącą z Włoszczowy, przez Konieczno, do Dąbia. Kontynuujemy jazdę prosto dróżką między lasem i polami, następnie skręcamy w lewo, w las. Jazda odcinkiem leśnym nie trwa jednak długo. Wkrótce szlak prowadzi nas pomiędzy polami. W oddali widać zabudowania Nieznanowic. Przed wsią szlak odbija lekko w lewo. Docieramy do drogi asfaltowej. W tym miejscu należy skręcić w prawo. Kontynuując jazdę prosto, mijamy po naszej lewej stronie teren zabytkowego parku z pozostałościami zabudowań, w tym ruinami pałacu z II połowy XIX w. Po przejechaniu około kilometra docieramy do pomnika z napisem "Boże błogosław nam – ofiara mieszkańców Nieznanowic". W tym miejscu szlak skręca w lewo. Pokonując kilkaset metrów, dojeżdżamy do dogi wojewódzkiej nr 742 z Włoszczowy do Jędrzejowa. Ustępując pierwszeństwa nadjeżdżającym pojazdom, skręcamy w lewo, a następnie w prawo, w drogę prowadzącą w kierunku Rzębca. Do wsi docieramy po przejechaniu około 2 km.

Dojeżdżamy do miejsca, gdzie droga się rozwidla. Zgodnie z oznakowaniem należy skręcić w lewo, a następnie kontynuować jazdę prosto. Gdybyśmy jednak chcieli odpocząć, możemy skręcić w prawo. Niedaleko znajduje się budynek dawnej szkoły z placem, na którym urządzono ścieżkę edukacyjną z tablicami na temat roli pszczoł i innych owadów zapylających pn. "Pszczółka Maja i przyjaciele". Jest tu również stojak na rowery oraz ławki. Po odpoczynku wracamy na szlak. Około siedemset metrów od rozwidlenia drogi znajduje się zbiornik wodny Budko. Od wiosny do jesieni można tu spotkać ptactwo wodne. W tych okolicach gniazdują żurawie. Jedziemy cały czas prosto drogą pożarową. Kolejnymi mijanymi na szlaku zbiornikami są stawy hodowlane Feliksówka. Tu również spotkamy różne gatunki ptaków, m.in. łabędzie, kaczki, rybotowy, czaple siwe oraz białe i wiele innych. Po przejechaniu około 1,3 km docieramy do niestrzeżonego przejazdu kolejowego. W tym miejscu należy zachować szczególną ostrożność.

Stawy hodowlane Feliksówka

Kontynuujemy jazdę prosto. Droga prowadzi nas lekko w dół. Dojeżdżamy do skrzyżowania dróg pożarowych. W tym miejscu nasz szlak rowerowy łączy się z czarną trasą do uprawiania nordic walking. Skręcamy w prawo i podjeżdżamy pod lekkie wzniesienie. Na jego szczycie droga skręca w lewo. Zjeżdżamy z górki i wkrótce docieramy do kolejnego skrzyżowania dróg pożarowych. Z lewej strony dotacza do nas czerwona trasa nordic walking. Kilkaset metrów dalej widzimy tabliczkę wskazującą drogę do tablic pamiątkowych umieszczonych na metalowych krzyżach. Jedna z nich, wraz ze stojącą obok drewnianą kapliczką, wskazuje miejsce postoju, w dniu 27 lutego 1863 r., oddziału gen. Mariana Langiewicza i pochówku powstańców, druga oddalona kilkaset metrów dalej stoi w miejscu, gdzie niegdyś mieściła się gajówka Poraj, w której mieszkała 9-osobowa rodzina Kitów. W dniu 26 września 1943 roku Niemcy okrążyli budynek, wrzucili do środka granaty, oblali gajówkę benzyną i podpalili. Mieszkańcy spłonęli żywcem. Zarówno

do pierwszej, jak i drugiej tablicy najłatwiej dotrzeć wczesną wiosną lub późną jesienią, gdy drzewa nie mają liści, a trawa i zarośla nie są wysokie.

Po przejechaniu kilometra, docieramy do drogi wojewódzkiej nr 786. Podczas ostatniej przebudowy, z myślą o bezpieczeństwie rowerzystów, wybudowano ścieżkę rowerową. Trasy nordic walkin skręcają w lewo, my zaś skręcamy w prawo i ścieżką rowerową jedziemy aż do skrzyżowania z drogą prowadzącą w kierunku Ostrowa, mijając po drodze pomnik wybudowany „W hołdzie mieszkańcom

Pomnik między Włoszczową a Belną, upamiętniający mieszkańców powiatu włoszczowskiego zamordowanych podczas II wojny światowej

wymordowanym przez hitlerowców w latach 1939–1945” z ziemią pobraną z miejsc zbrodni położonych na terenie dawnego powiatu włoszczowskiego i „Ku czci rodzin spalonych w ich zabudowaniach na terenie miasta Włoszczowy przez faszyzm hitlerowski w 1943 r.” oraz parking leśny z drewnianą wiatą, gdzie można odpocząć.

Po dojechaniu do końca ścieżki rowerowej (skrzyżowanie z drogą w kierunku Ostrowa), zachowując ostrożność, przejeżdżamy przez drogę wojewódzką nr 786 na parking przy leśniczówce Leśnictwa Włoszczowa. Znajdują się tu dwie drogi prowadzące w głąb lasu, my wybieramy tą węższą prowadzącą początkowo wzdłuż ogrodzenia leśniczówki. Przed nami dość długi odcinek leśny. Pokonując go mijamy po drodze paśniki dla saren i jeleni, czy ciekawy okaz drzewa - sosnę rozpieracz, która ma interesujący kształt korony. W nieznacznej odległości od szlaku znajduje

się zbiornik wodny Stawisko - siedlisko bąka, bociana czarnego, łabędzi i dzikich kaczek (około 3,2 km od leśniczówki).

Sosna rozpieracz

Po przejechaniu niemal 7,5 km (od leśniczówki), docieramy do zbiornika wodnego Biadaszek, który podobnie jak pozostałe mijane na szlaku zbiorniki, jest siedliskiem wielu gatunków ptactwa wodnego.

Skręcamy w prawo i jedziemy drogą powiatową nr 0256T przez około 2,5 km. Po dotarciu do skrzyżowania, przy którym stoi pomnik upamiętniający partyzantów AK poległych w zwycięskiej bitwie w dniu 28 października 1944 roku, skręcamy w lewo. Szlak prowadzi nas początkowo prosto, drogą z betonowych płyt, później skręca w lewo w drogę leśną. Wkrótce docieramy do stawów Kuźnica Stara i Kuźnica Nowa. Za stawami szlak skręca lekkim łukiem w lewo.

Jedziemy teraz lasem, przez około 2,5 km. Po pokonaniu tego dystansu docieramy do drogi asfaltowej i pierwszych zabudowań wsi Jamskie. Skręcamy w prawo, a następnie jedziemy cały czas prosto (po drodze przejeżdżamy przez wiadukt kolejowy na Centralnej Magistrali Kolejowej). Po dotarciu do skrzyżowania dróg, skręcamy w lewo. Później szlak prowadzi nas prosto, a następnie lekkim łukiem ponownie skręca w lewo, w kierunku wsi Zmarłe. Za wsią szlak skręca w prawo. Roztacza się stąd

Pomnik w pobliżu Chotowa, upamiętniający partyzantów AK poległych w bitwie w dniu 28 października 1944 r.

Stawy Kuźnica

piękny widok na Pasma Przedborsko-Małogoskie z wieżą przekaźnikową w Dobromierzu.

Wkrótce docieramy do skrzyżowania z drogą powiatową 0251T Kluczewsko – Rudka. Skręcamy w lewo w kierunku Kluczewska. W tym miejscu czerwony szlak „Lasami dookoła Włoszczowy” łączy się ze szlakiem rowerowym koloru żółtego „Miejsca Mocy”. Do Kluczewska docieramy po przejechaniu około 2,5 km. Przejeżdżając przez miejscowość mijamy budynek Urzędu Gminy i park. Warto się zatrzymać w tym miejscu, by obejrzyć pozostałości zabudowań podworskich - w tym spichlerz przypominający romantyczny zameczek. W parku jest też kilka drzew będących pomnikami przyrody, które warto zobaczyć.

Jedziemy dalej prosto i wkrótce docieramy do drogi wojewódzkiej nr 742. Zachowując ostrożność przejeżdżamy na drugą stronę i udajemy się w kierunku Komparzowa drogą powiatową nr 0245T. Docieramy tam po

przejechaniu niemal 3 km. Kolejną miejscowością na szlaku jest Kurzelów. Po dojechaniu do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 785 należy skręcić w prawo (towarzyszący nam szlak rowerowy „Miejsca Mocy” skręca w lewo). Mijamy pokolegiacki kościół p.w. Wniebowzięcia NMP oraz cmentarz umiejscowiony na niewielkim wzniesieniu. Na szczycie wzniesienia stoi drewniana kaplica św. Anny.

Kilkadziesiąt metrów za cmentarzem skręcamy w drogę prowadzącą w lewo. Wkrótce docieramy do rozwidlenia dróg. Stoi tu pomnik z napisem „*W tym miejscu dnia 29.V.1944 r. polegli w walce z żandarmerią żołnierze 27 PP Armii Krajowej pod dowództwem „Marcina” Mieczysława Tarchalskiego i żołnierze III Kampanii Batalionów Chtopskich...*”.

Pokonując odcinek leśny, mijamy po drodze grupę pomnikowych dębów „Dronowe Niwy”. W nieznaczącej odległości od szlaku znajduje się też rezerwat ornitologiczny „Ługi”. Droga

Kurzelów. Plac przed Kościołem pw. Wniebowzięcia NMP

Pomnik w lesie za Kurzelowem, upamiętniający żołnierzy AK i BCH poległych w walce w dniu 29 maja 1944 r.

w wielu miejscach jest piaszczysta, co sprawia, że musimy zejść z roweru i go prowadzić. Trzeba też zwracać

szczególną uwagę na oznakowanie, by przypadkiem nie skręcić w którąś z przecinających szlak ścieżek.

Grupa pomnikowych dębów „Dronowe Nivy”

Po przejechaniu około 8,5 km docieramy do miejscowości Jeżowice. Kontynuujemy jazdę prosto, mijając po drodze ciekawy okaz dębu. Za wsią skręcamy w prawo. Szlak prowadzi nas ścieżką między łąkami i lasem. Wkrótce docieramy do miejsca, gdzie ponownie szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy” łączy się ze szlakiem rowerowym „Miejsca Mocy”. Dojeżdżamy do zbiornika wodnego Klekot, który latem jest miejscem wypoczynku i kąpieliskiem dla oko-

licznych mieszkańców. Przez cały rok chętnie korzystają z niego wędkarze. Warto zrobić sobie w tym miejscu krótki postój.

Po odpoczynku ruszamy w dalszą drogę. Szlak prowadzi nas w kierunku Łachowa, do którego jednak nie dojeżdżamy. Około kilometr od Klekotu szlak skręca w prawo w leśną dróżkę (natomiast szlak „Miejsca Mocy” prowadzi dalej, drogą asfaltową). Jedziemy przez las. Po dotarciu do torów kolejowych należy skręcić w prawo i dojechać do przejazdu kolejowego na trasie Kielce – Włoszczowa – Częstochowa. Pokonujemy go zachowując szczególną ostrożność. Wkrótce docieramy do kolejnych torów kolejowych, tym razem Centralnej Magistrali Kolejowej. Przejeżdżamy pod wiaduktem i kierujemy się do Czarnicy. Po minięciu pierwszych zabudowań, dojeżdżamy do skrzyżowania, na którym trzeba skręcić w lewo. Na kolejnym skrzy-

żowaniu oznakowanie nakazuje nam skręcić w prawo, polecamy jednak, by jechać prosto. Niedaleko bowiem znajduje się Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, który ufundował Stefan Czarniecki.

Naprzeciwko kościoła mieści się park (arboretum) z lipami stanowiącymi pomnik przyrody. Są tu ławeczki, na których można usiąść i odpocząć. Po odpoczynku wracamy na szlak. Kierujemy się w stronę miejscowości Kąty, mijając po drodze budynek Szkoły Podstawowej, w której znajduje się Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego (Centrum można zwiedzać po wcześniejszej rezerwacji telefonicznej).

Zachowując ostrożność przejeżdżamy przez drogę wojewódzką nr 786, prowadzącą z Kielc do Częstochowy. Po przejechaniu około 2 km docieramy do miejscowości Kąty. Za wsią szlak ponownie prowadzi przez las. Około 2 km dalej jest ścieżka prowadząca na

„Zwierzyniec”. Stoi tam pomnik upamiętniający 11 żołnierzy Armii Krajowej z oddziału Mieczysława Tarchalskiego „Marcina” poległych 19 marca 1944 roku oraz pomnikowy dąb szypułkowy objęty ochroną w 1996 roku. Droga nie jest jednak w żaden sposób oznakowana i łatwo się zgubić wśród leśnych ścieżek. Jedziemy prosto i wkrótce docieramy do drogi powiatowej nr 0229T. Skręcamy w lewo i po przejechaniu około 700 m docieramy do początku szlaku, zamykając pętlę. Łącznikiem koloru czarnego jedziemy do Włoszczowy, mijając po drodze Wolę Wiśniową.

Pomnik hetmana Stefana Czarnieckiego przed budynkiem Szkoły Podstawowej w Czarnicy

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

* Przy **Kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Włoszczowie** (opis i zdjęcie na str. 44, 45).

* Przy **Kaplicy cmentarnej Wszystkich Świętych we Włoszczowie**.

Budowę kaplicy Wszystkich Świętych prawdopodobnie rozpoczął Mikołaj Małachowski, a po jego śmierci w 1784 roku ukończyła tę niewielką świątynię wdowa po Mikołaju, Ewa z Męcińskich

Małachowska. Informuje o tym marmurowa tablica wotywna z datą 1786, umieszczona w świątyni przez fundatorkę. Niewielka budowla została wzniesiona w stylu klasycystycznym, na rzucie dwóch przylegających czworokątów, z węższym i krótszym prosto zamkniętym prezbiterium. Około 1870 roku ksiądz Walenty Khaun dobudował od frontu dwie szkarpy.

* Przy **Szkółce Leśnej w Koniecznie** (opis i zdjęcia na str. 92-96).

* Przy **ruinach pałacu w Nieznawicach**.

Pałac został wybudowany na przełomie XIX i XX stulecia w rozległym parku w stylu angielskim. Jego właścicielami byli Poznańscy, przemy-

słowcy z Łodzi, a później Karscy. Po pożarze nie został odbudowany i obecnie znajduje się w ruinie.

O wcześniejszym bogactwie budynku świadczą zachowane fragmenty ornamentyki. Pałac jest własnością prywatną.

* Przy **spichlerzu w Kluczewsku**.

Spichlerz, położony wśród sędziwych kasztanowców i klonów, jest najlepiej zachowanym elementem z dawnego zespołu dworskiego. Został zbudowany w pierwszej połowie XIX wieku w stylu romantycznego neogotyku.

Budynek z daleka wyróżnia się białą ścianą, krytymi gontem okrągłymi wieżyczkami i ostrołukowymi oknami. Bardziej przypomina pałacyk lub romantyczny zameczek i trudno dziś uwierzyć, że niegdyś był używany jako spichlerz i powozownia.

* Przy **Kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kurzelowie** (opis i zdjęcie na str. 43, 44).

* Przy **Kaplicy cmentarnej św. Anny w Kurzelowie**.

Budowa kaplicy jest związana z powstałym w 1619 roku w Kurzelowie Bractwem Literackim św. Anny.

Wzniesiono ją z drewna modrzewio-

wego w pierwszej połowie XVII wieku. Od strony zachodniej znajduje się wejście osłonięte daszkiem wspartym na dwóch słupach. Dach kryty gontem zakończony jest wieżyczką z baniastą sygnaturką na latarnie. Prezbiterium od kwadratowej nawy dzieli tęczowa belka z bocznymi dekoracjami. W 1791 roku wokół kaplicy założono cmentarz.

* W **Rezerwacie faunistycznym Ługi**.

Rezerwat (utworzony w 1981 r.) jest jedynym rezerwatem ornitologicznym w województwie. Zajmuje obszar zarastającego zbiornika wodnego, bagien i lasu o pow. 90,23 ha. W rezerwacie należy wyróżnić dwa typy ekosystemów: zbiorowiska leśne oraz zbiorowiska torfowiskowo-bagienne. Lasy o charakterze różnego rodzaju borów sosnowych zajmują mniej podtopione tereny albo suche wydmy. Łącznie z gatunkami synantropijnymi w rezerwacie naliczono ok. 220 gatunków roślin naczyniowych, z tego 16 chronionych. Na szczególną uwagę zasługuje bardzo rzadka rosziczka długolistna. Zasadniczym celem ochrony jest jednak zachowanie ww. siedlisk,

jako miejsca bytowania i rozrodu wielu rzadkich gatunków ptaków wodnych i błotnych. Stwierdzono tu 46 gatunków ptaków, w tym 38 lęgowych i prawdopodobnie lęgowych oraz 8 gatunków zalatujących. Na szczególną uwagę zasługuje 8 gatunków wodno-błotnych: perkozek, krzy-

Kaczki krzyżówki - samiec i samica

Grzybień biały

żówka, cyraneczka, kokoszka wodna, łyska, kszyk, stalugwa i żuraw. Równie liczne są gatunki zasiedlające starodrzew sosnowy na otaczających torfowisko wydmach.

* Przy **Kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Floriana w Czarncy** (opis i zdjęcie na str. 45, 46).

* W **parku (arboretum) w Czarncy**.

Arboretum znajduje się naprzeciwko kościoła parafialnego, na terenach dawnej posiadłości Hetmana Stefana Czarnieckiego. Zorganizował go, w 1963 roku, Marian Chudziński, z zawodu leśnik, przewodniczący Włoszczowskiego Towarzystwa Krzewienia Kultury w latach 1966-1977. Na obszarze 1,5 ha zgromadził około 300 gatunków ciekawych drzew i krzewów, w tym egzotycznych, m.in. z Ameryki Północnej, Chin, Korei, Japonii i północnej Afryki. Niestety nie wszystkie przetrwały do obecnych czasów. Na szczególną uwagę zasługuje grupa lip drobnolistnych, będących pomnikiem przyrody, których wiek szacuje się na trzysta lat. W centralnym miejscu arboretum znajduje się płaskorzeźba przedstawiająca Stefana Czarnieckiego, którą odsłonięto z okazji 1000-lecia powstania Państwa Polskiego.

* W **Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego w Czarncy**. Centrum mieści się na I piętrze budynku Szkoły Podstawowej. Chęć zwiedzenia należy zgłosić pod nr tel. 41 39 42 111. Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego otwarto w 2014 roku. Wcześniej (od 1979 roku) w jednej z sal funkcjonowała Izba Pamięci Hetmana Stefana Czarnieckiego. Jednak ze względu na ograniczoną przestrzeń, pamiątki związane z naszym bohaterem narodowym nie mogły być odpowiednio wyeksponowane.

Obecnie w 8 salach wystawowych o łącznej powierzchni 300 m² zgromadzono liczne eksponaty, m.in. szaty liturgiczne i starodruki z XVII wieku, a także dokumenty podpisane przez hetmana, pamiątki po uroczystościach państwowych, jakie odbywały się w Czarncy z udziałem najwyższych władz, m.in. w latach 30. XX wieku, reprodukcje znanych obrazów oraz ryciny przedstawiające wydarzenia z życia hetmana, manekiny w strojach z epoki oraz zbroję husarską i replikę siedemnastowiecznej armaty (armatę przekazał potomek S. Czarnieckiego), mundury (podarowane przez Wyższą Szkołę Oficerską imienia Stefana

Czarnieckiego w Poznaniu oraz 3. Pułk Strzelców Konnych imienia Hetmana Polnego Koronnego Stefana Czarnieckiego z Wołkowyska na Białorusi), motor księdza Jana Zalewskiego z parafii Haderslev w Danii, na którym przyjechał do Czarncy podczas Międzynarodowego Rajdu Motocyklowego Ojców Starym Szlakiem „Jak Czarniecki do Poznania...” w 2008 roku i wiele innych pamiątek.

Przedmioty przez wiele lat gromadziło Towarzystwo Pamięci Hetmana Stefana Czarnieckiego i szkoła w Czarncy. Były pozyskiwane od instytucji i osób prywatnych. Część eksponatów ufundowało Starostwo Powiatowe we Włoszczowie i Urząd Gminy Włoszczowa (m.in. reprodukcje obrazów i ryciny).

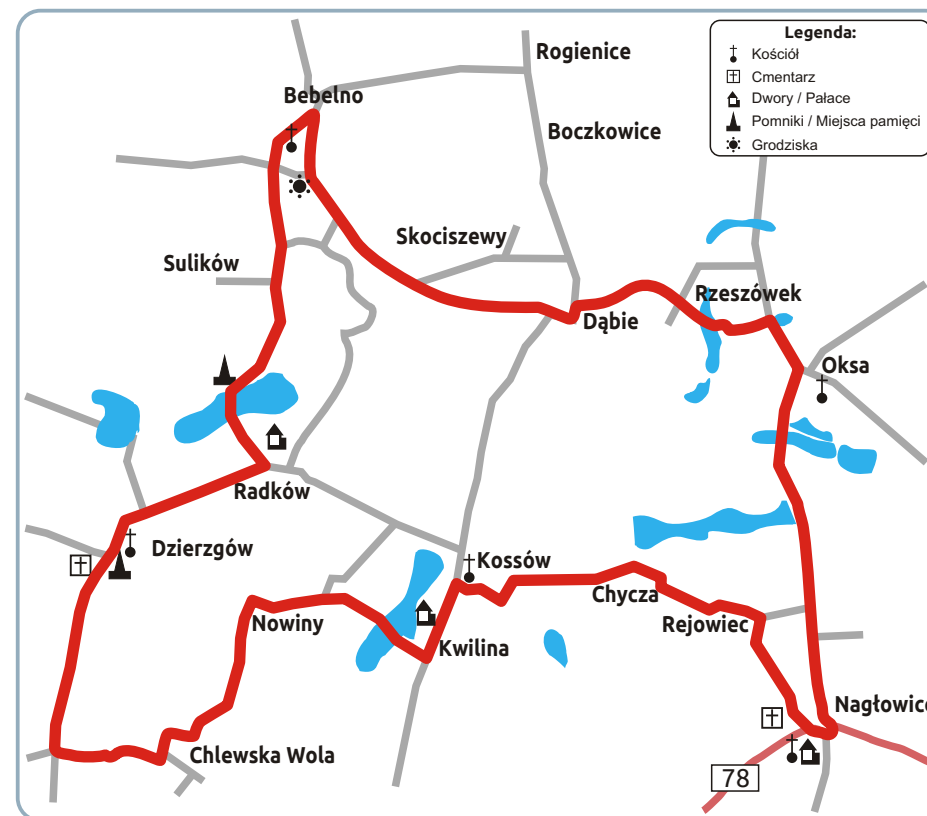

Szlak rowerowy "Dookoła Radkowa"

Kolor szlaku: czerwony
Długość szlaku: 46 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku:

Radków - Dzierżgów - Chlewska Wola - Nowiny - Kwilina - Kossów - Chycza - Rejowiec - Nagłowice - Oksa - Rzeszówek - Dąbie - Skociszewy - Bebelno - Sulików - Radków

Uwaga

Szlak jest oznakowany jedynie metalowymi lub drewnianymi tabliczkami, których na trasie jest niewiele. Przed wyruszeniem polecamy zaopatrzyć się w dobrą mapę. Można też zrobić zdjęcie mapki, z przebiegiem szlaku, zamieszczonej na każdej z sześciu tablic informacyjnych na poszczególnych przystankach i na bieżąco śledzić trasę.

Szlak wiedzie przez najciekawsze zakątki gminy Radków oraz niewielki fragment gmin: Włoszczowa, Moskorzów, Nagłowice i Oksa. Trasa ma długość 46 km i w 60% biegnie drogami asfaltowymi. Po drodze mijamy ciekawe zabytki, lasy, łąki i stawy hodowlane. W sześciu miejscach

zlokalizowano przystanki zaopatrzone w tablice informacyjne z mapą przedstawiającą przebieg szlaku, ławki i stojaki na rowery.

Wyruszamy sprzed Urzędu Gminy w Radkowie. Przed budynkiem stoi tablica informacyjna o szlaku, a po przeciwnej stronie drogi kierunkowskaz ze strzałką wskazującą kierunek jazdy. Jedziemy w stronę Dzierzgowa drogą powiatową nr 0237T. Już z daleka widać strzeliste wieże Kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Dzierzgowie. Docieramy tam po przejechaniu około 3,4 km (od tego miejsca towarzyszy nam żółty szlak rowerowy "Miejsca Mocy").

Niecałe sto metrów dalej znajduje się pomnik upamiętniający Żołnierzy Polski Podziemnej poległych w walkach o wyzwolenie narodowe i społeczne w czasie II wojny światowej. Obok pomnika zrobiono miejsce postojowe dla rowerzystów. Znajduje się tu tablica informacyjna, drewniany stół z ławkami i stojak na rowery.

Po krótkim postoju, wyruszamy w dalszą drogę. Kontynuujemy jazdę drogą powiatową w kierunku Moskorzewa. Po prawej stronie mijamy cmentarz, na którym pochowani są krewni Stefana Żeromskiego. Wkrótce kończą się zabudowania Dzierzgowa, a my jedziemy przez tereny leśne. Około 3,5 km dalej skręcamy w lewo na parking leśny (szlak rowerowy "Miejsca Mocy" prowadzi dalej w kierunku Moskorzewa). Jest to doskonałe miejsce na postój. Znajduje się tu drewniana wiata, stoły i ławy, stojak na rowery i kilka tablic informacyjnych.

Po odpoczynku ruszamy dalej drogą leśną. Kierujemy się cały czas prosto. Po przejechaniu około kilometra docieramy do Chlewskiej Woli. Na pierwszym skrzyżowaniu należy skręcić w lewo, na kolejnym (za tablicą z nazwą miejscowości) trzeba jechać prosto. Około 100 m dalej skręcamy w prawo. Wkrótce mijamy niewielką kaplicę. Po wyjechaniu z Chlewskiej Woli, szlak

Stawy rybne w Kwilinie

proceedzi nas głównie drogą gruntową między polami.

Dojeżdżamy do miejscowości Dębnik-Nowiny. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo (od tego miejsca ponownie towarzyszy nam szlak rowerowy "Miejsca Mocy"). Droga prowadzi nas przez chwilę prosto, a następnie lekkim łukiem skręca w lewo. Mijamy zabudowania wsi Nowiny, po czym na kolejnym łuku drogi, przy kapliczce z 1992 roku skręcamy w drogę leśną. Jadąc przez las trzeba uważać, by przypadkiem nie skręcić w niewłaściwą ścieżkę. Najlepiej trzymać się oznakowania żółtego rowerowego szlaku "Miejsca Mocy".

Po przejechaniu około kilometra po lewej stronie mijamy drewniany krzyż, a na wprost naszym oczom ukazują się stawy w Kwilinie. Stawy są miejscem bytowania wielu gatunków ptaków. Licznie występują tu łabędzie.

Tuż za stawami znajduje się miejsce postojowe z drewnianym stolikiem, ławką i dwoma tablicami informacyjnymi - o szlaku rowerowym i o faunie Kwiliny.

Kontynuujemy jazdę prosto. Mijamy po drodze zabudowania Kwiliny, w tym (po lewej stronie) dwór z XVIII wieku. Po dojechaniu do końca drogi należy skręcić w lewo i dalej jechać prosto około 1 km, aż do Kossowa. Po drodze mijamy ciekawą kapliczkę z figurą św. Jana Nepomucena, wybudowaną na rowie melioracyjnym. Można powiedzieć, że jest to swego rodzaju "kapliczka na wodzie".

W Kossowie na pierwszym skrzyżowaniu należy skręcić w prawo (w kierunku Chyczy). Mijamy budynek Ochotniczej Straży Pożarnej, a następnie zabytkowy, drewniany Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej.

Kapliczka św. Jana Nepomucena w Kwilinie

Tuż za kościołem, po prawej stronie drogi, znajduje się tablica informacyjna o szlaku. Kontynuujemy jazdę w kierunku Chyczy, do której docieramy po przejechaniu około 3 km. Niemal na końcu wsi znajduje się

kolejny przystanek z tablicą informacyjną oraz stołem i ławkami. Po krótkim odpoczynku ruszamy dalej drogą asfaltową w kierunku Rejowca. Po przejechaniu około 1,5 km docieramy do rozwidlenia dróg. Zgodnie z oznakowaniem, należy skręcić wlewo.

Około 1 km dalej mijamy dwa ostre zakręty, pierwszy w lewo, drugi w prawo. Przy pierwszym zakręcie ustawiono tabliczkę ze strzałką wskazującą kierunek jazdy. Później jedziemy cały czas prosto, drogą asfaltową przez las. Kilkaset metrów dalej zauważamy, że towarzyszący nam szlak rowerowy „Miejsca Mocy” skręca w leśną dróżkę w lewo. My cały czas kierujemy się prosto. Wkrótce dojeżdżamy do Nagłowic. Na skrzyżowaniu z drogą krajową nr 78 należy skręcić w lewo w kierunku Jędrzejowa (naprzeciwko widzimy Kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej). Kilkaset metrów dalej, na rondzie, skręcamy w drogę wojewódzką nr 742, prowadzącą do Oksy.

Jedziemy cały czas prosto. Tuż przed Oksą mijamy stawy hodowlane, na których możemy zauważyć dużo różnego ptactwa wodnego. Do miejscowości docieramy po przejechaniu około 6 km. Za parkiem skręcamy w lewo, w kierunku Włoszczowy. Kilkaset metrów za Oksą ponownie skręcamy w lewo, tym razem w kierunku Rzeszówka. Około 0,5 km dalej znajdują się dwa ostre zakręty - pierwszy w prawo, drugi w lewo. Dalej jedziemy prosto, mijając po drodze kolejne stawy hodowlane. Po przejechaniu około 2 km docieramy do miejscowości Dąbie. Na pierwszym skrzyżowaniu należy skręcić w lewo, na kolejnym w prawo. Kilkaset metrów dalej droga asfaltowa ostrym łukiem skręca w lewo, my natomiast jedziemy prosto drogą gruntową. Wkrótce droga się rozwidla. Wybieramy tą z lewej i jedziemy cały czas prosto. Po przejechaniu około 1 km docieramy do drogi asfaltowej. Kontynuujemy jazdę prosto, w kierunku Bebelna, do którego docieramy po przejechaniu około 4 km. Jedziemy przez wieś, mijając po

drodze budynek Szkoły Podstawowej.

Po dojechaniu do skrzyżowania, na środku którego stoi kapliczka, skręcamy w lewo. Wkrótce docieramy do zabytkowego, drewnianego Kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryji Panny w Bebelnie. Kilkadziesiąt metrów przed świątynią, po drugiej stronie drogi znajduje się tablica informacyjna na temat grodka w Bebelnie.

Kontynuujemy jazdę prosto, drogą w kierunku Radkowa, mijając po drodze Sulików. Po przejechaniu około 5 km, docieramy do ostatniego przystanku na naszej trasie, zlokalizowanego przed stawami rybnymi w Radkowie. Znajdują się tu cztery tablice informacyjne, drewniane stoliki z ławkami, a obok pomnik upamiętniający bohaterską bitwę stoczoną z hitlerowcami przez oddziały AK i BCH w dniu 26 września 1944 roku. Jadąc dalej możemy obserwować ptactwo wodne żerujące na mijanych przez nas stawach. Wkrótce docieramy przed Urząd Gminy w Radkowie, skąd rozpoczęliśmy podróż.

Pomnik niedaleko stawów rybnych w Radkowie, upamiętniający bitwę żołnierzy AK i BCH stoczoną w dniu 26 września 1944 r.

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

* Przy **Kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dzierzgowie** (opis i zdjęcie na str. 48).

* Przy **cmentarzu w Dzierzgowie**. Z ziemią włuszczowską związana była rodzina Stefana Żeromskiego - polskiego prozaika, publicysty, dramaturga.

Grób pradziada Stefana Żeromskiego - Walentego Jackowskiego znajduje się w Dzierzgowie. Są tu pochowani również krewni Makółscy, pradziadkowie Józef i Barbara Katerlowie oraz ciotka Magdalena Joanna Żeromska.

* Przy **dworze w Kwilinie**.

Dwór w Kwilinie został wybudowany w końcu XVIII wieku. Na przełomie XIX i XX stulecia dobudowano pawilony boczne, ganek oraz taras. Obecnie

mieści się w nim siedziba Fundacji Niewidomych im. Matki Elżbiety Czackiej.

*** Przy Kościele p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Kossowie.**

Kościół fundacji Józefy z Wielopolskich Michałowskiej został zbudowany na miejscu świątyni zniszczonej przez pożar. Konsekrowano go w 1766 roku pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Zmiany wezwania na obecne dokonał w 1968 roku prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński. W 2005 roku przeprowadzono gruntowną renowację kościoła.

Świątynia jest kryta gontem. Prezbiterium od nawy głównej oddziela łuk tęczy, który zdobi figura Chrystusa na krzyżu z przełomu XVI i XVII wieku. Wczesnobarokowy ołtarz główny ma kształt tryptyku: w środku znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej, na zasuwie wyobrażenie św. Antoniego, w bocznych skrzydłach wizerunki Apostołów św. Piotra i Pawła. W świątyni

znajdują się dwa ołtarze boczne. W lewym z XVII wieku są obrazy Archaniołów Gabriela i Rafała, w zwieńczeniu św. Mikołaja, a w prawym z XVIII wieku obraz Teresy z Avila, w zwieńczeniu Matki Bożej Bolesnej.

W południowo – zachodniej części placu kościelnego stoi kryta gontem drewniana dzwonnica. Powstała w tym samym czasie co świątynia. Zbudowana jest na planie kwadratu, o lekko zwężających się ku górze ścianach. Wyposażono ją w dwa dzwony: jeden z 1759 roku, drugi z 1921 roku.

*** Przy Kościele p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Bebelnie.**

Obecny kościół w Bebelnie został ufundowany w 1745 roku przez Antoniego i Karola Bystrzonowskich, dziedziców Bebelna. Zbudowano go z drewna modrzewiowego w stylu barokowym, ale liczne przebudowy i remonty zatępiły jego pierwotny charakter.

Jest to świątynia orientowana, jednonawowa. W ołtarzu głównym z 1894 roku znajduje się obraz Najświętszej Maryi Panny, na zasuwie św. Mikołaja, a po bokach figury św. Mikołaja i Stanisława. Prezbiterium oddzielone jest od nawy łukiem tęczy z profilowaną belką, którą zdobi krzyż z Panem Jezusem. W kościele warto zwrócić uwagę na gotycką, kamienną chrzcielnicę oraz późnorokokową ambonę zwaloną na szczycie.

W tych samych latach co kościół zbudowano na planie kwadratu drewnianą dzwonnice o bokach długości

3,5 m. Wieńczy ją izbica z dwoma oknami po każdej stronie oraz dach z latarnią. Kościół i dzwonnica stoją na terenie dawnego Bebelna Mniejszego. Natomiast w kierunku południowo-wschodnim leży dawne Bebelno Większe, którego właścicielami od schyłku XIV wieku byli Długoszowie. W połowie XV wieku ziemie te dziedziczył Jan Długosz, ojciec czternaściorga dzieci, w tym sześcioro synów Janów. Jednym z nich był Jan Długosz – kanonik krakowski, wychowawca królów polskich, sławny dziejopisarz i autor „Kroniki Polskiej”.

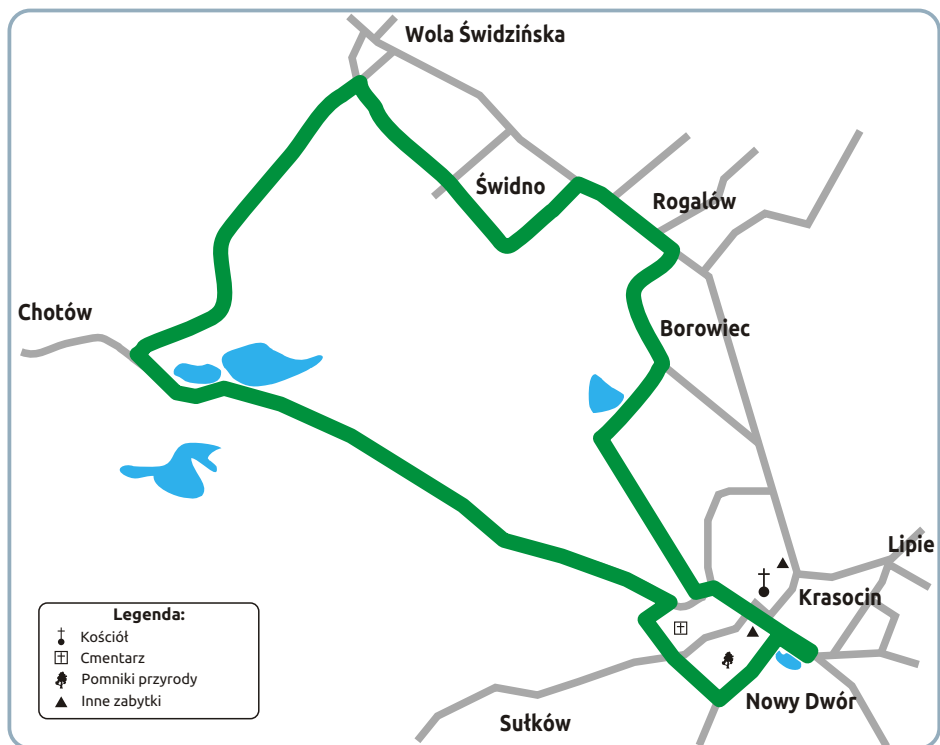

Przyrodnicza Ścieżka Dydaktyczna Klubu 4 H w Krasocinie

- Kolor szlaku: zielony
- Długość szlaku: 16 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku: Krasocin (staw z figurą św. Jana Nepomucena na wyspie) – Nowy Dwór – Krasocin – Chotów – Wola Świdzińska – Świdno – Borowiec – Krasocin (Grota z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej)

Przyrodnicza Ścieżka Dydaktyczna Klubu 4 H w Krasocinie jest ścieżką rowerową (choć można ją przebyć również pieszo, dzieląc trasę na etapy). Jej długość wynosi około 16 km. Czas przejazdu rowerem - 3 godz., czas przejścia - 6 godz.

Uwaga

Szlak jest dobrze oznakowany. Wyjątek stanowią miejsca, gdzie podczas przebudowy dróg wycięto drzewa, na których namalowane było oznakowanie, np. przy skrzyżowaniu drogi wojewódzkiej nr 786 z drogą gminną prowadzącą w kierunku Nowego Dworu.

Opracowując przebieg ścieżki wskazano 12 miejsc, gdzie warto się zatrzymać (tzw. przystanków). Nie są one oznakowane w terenie, ale na tyle charakterystyczne, że bez problemu je rozpoznamy.

Przystanek 1.

Figura św. Jana Nepomucena mieszcząca się na wyspie niewielkiego stawu w centrum Krasocina.

Staw wykopano około 1840 roku z inicjatywy ówczesnego właściciela Krasocina - Jakuba Podleskiego. Jest zasilany w wodę wypływającą z krasowego wywierzyška. Jej nadmiar wypływa w postaci strumienia. Figurę świętego, wykonaną z drewna dębowego, ufundowała około 1850 roku Karolina Stojowska, żona Hipolita Stojowskiego, dziedzica dóbr krasocińskich. Obecnie staw jest własnością Gminy Krasocin. Przy stawie umiesz-

czono tablicę z mapką, na której zaznaczono przebieg ścieżki.

Tu znajduje się początek szlaku. Z tego miejsca należy się udać w kierunku Ostrowa, ul. Emila Godlewskiego. Po przejechaniu około 300 metrów, po prawej stronie, w pewnym oddaleniu od drogi, zauważymy grupę okazałych drzew – relikw aley lipowej.

Przystanek 2.

Relikt aley lipowej.

Aleja łączyła w linii prostej zabudowania dworskie z kościołem parafialnym. Dwór przetrwał II wojnę światową, ale popadał w ruinę. Ostatecznie został rozebrany w 1954 roku. Jediną pamiątką po jego istnieniu jest resztk a starego drzewostanu w postaci kilku lip drobnolistnych, kasztanowców zwyczajnych i wiązów szypułkowych. Na szczególną uwagę zasługuje zabytkowa lipa drobnolistna – pomnik przyrody, której obwód przekracza 6 metrów. Lipę można niestety podziwiać jedynie z drogi, gdyż teren, na którym rośnie znajduje się w rękach prywatnych.

Jadąc dalej, po prawej stronie mijamy przydrożną kapliczkę. Przy kapliczce należy skręcić w prawo, a następnie jechać prosto, aż do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 786. Po drodze naszą uwagę przykuwa znajdujące się na słupie energetycznym, po lewej stronie drogi, gniazdo bocianie. Dojeżdżając do drogi wojewódzkiej należy przejść na drugą stronę, zachowując szczególną ostrożność. Następnie przejechać obok parkingu przy cmentarzu parafialnym. Za cmentarzem szlak biegnie około 400 metrów prosto, a później skręca w prawo w stronę zabudowań. Na skrzyżowaniu, przy którym znajduje się kapliczka, należy skręcić w lewo, w kierunku Chotowa. Droga prowadzi przez las sosnowy, w większości bór świeży.

Przystanek 3. **Bór świeży.**

Siedliska borowe są jednym z najbardziej rozpowszechnionych siedlisk leśnych w kraju. Drzewostan boru świeżego, jaki widzimy pokonując ścieżkę, jest praktycznie monokulturą sosny zwyczajnej. Miejscami pojedynczo rośnie brzoza brodawkowata, rzadziej świerk pospolity. W podszycie rosną pojedynczo: dąb szypułkowy, jarząb pospolity, jałowiec pospolity i kruszyna pospolita, świerk pospolity oraz brzoza brodawkowata. Runo boru świeżego jest ubogie w gatunki, dominują tu: borówka czernica i brusznica, wrzos pospolity i śmiątek pogięty. Jadąc dalej (około 1 km) możemy zaobserwować zdegradowany bór bagienny.

Przystanek 4. **Zdegradowany bór bagienny.**

Siedlisko to jest bardziej wilgotne i nieco żyzniejsze od oglądanego wcześniej boru świeżego. Osuszenie tego terenu spowodowało jednak jego znaczną degradację w wyniku czego występujące tu zbiorowiska leśne coraz bardziej przypominają bór świeży. Drzewostan tego lasu buduje głównie sosna zwyczajna, ale z większym udziałem brzozy brodawkowatej, topoli osiki i dębu szypułkowego. Warstwę krzewów tworzą: jarząb pospolity, kruszyna pospolita, jałowiec pospolity, wierzba szara i świerk pospolity. W runie dominują takie gatunki jak: borówka czernica i brusznica oraz bagno zwyczajne, które jest rośliną trującą, ściśle chronioną. Przy odrobinie szczęścia, podczas pokonywania odcinków leśnych i przyległych łąk można spotkać zwierzęta takie jak:

jeleń, sarna, dzik, lis, borsuk, kuna leśna, wiewiórka, jeż i zając. Z ptaków w lasach tych występuje: jastrząb, krogulec, sowa uszata, sójka, dzięcioł czarny i pstry duży, dzięciołek, sikory (bogotka, uboga, modra, sosnówka), raniuszek, mysikrólik, rudzik, kukutka, kos, drozd śpiewak i zięba.

Szlak prowadzi cały czas prosto w kierunku Chotowa. Przed Chotowem, tuż przy drodze, po prawej stronie znajdują się dwa zbiorniki wodne, które stanowią kolejny przystanek na trasie ścieżki.

Przystanek 5. **Stawy Chotowskie.**

Stawy Chotowskie tworzą Jezioro Duże i Małe oraz niewidoczne z drogi Jezioro Małkowiec. Są otoczone pasem szuwarów trzcinowych. Oprócz trzciny możemy zobaczyć tu tatarak zwyczajny, oczeret jeziorny, turzycę, pałkę szerokolistną, kosańca żółtego, mannę mielec, jeżogłówkę gałęzistą, kuklika zwistego, knieć błotną, wiązówkę błotną, żabieniec babkę wodną, sit

rozpierzchły, rzeżuchę nacierpkową, szczaw lancetowaty. Z gatunków wodnych pływających możemy zobaczyć: grązel żółty, grzybienie białe, rdestnice pływającą i rzesę wodną. Stawy chotowskie są siedliskiem żerowania i gniazdowania licznych gatunków ptaków: łąbiedzia niemego, drapieżnego błotniaka stawowego, kaczki krzyżówki, czernicy, cyranki, tysi, kokoszki wodnej, rybitwy czarnej, mowy śmieszki, czapli siwej, trzciniaka, łośówki oraz bąka. W stawach występują takie ryby jak: karp, lin, leszcz, płoć, okoń, szczupak i karaś.

Zaraz za stawami droga wznosi się na piaszczystą wydmę. Po jej przejechaniu, tuż przed Chotowem szlak skręca prostopadle w prawo w leśną, gruntową drogę. Po przejechaniu około 300 m teren staje się podmokły. Docieramy do miejsca, gdzie po lewej stronie znajduje się wąska ścieżka. Możemy zostawić rowery i przejść kilkadziesiąt metrów, by zobaczyć fragment boru bagiennego i torfowisko niskie.

Przystanek 6.
Fragment boru bagiennego.

Bór otoczony jest torfowiskiem niskim. Gleba ma tu warstwę organiczną o miąższości od 0,5 do nawet kilkunastu mertów oraz bardzo płytki poziom wód gruntowych (maksymalnie na głębokości 40-50 cm).

Zarówno torf jak i woda są silnie kwaśne (mają pH poniżej 4) i wydzielają bardzo charakterystyczny, „kwaśny” zapach. Dominuje tu sosna zwyczajna, poza nią rośnie tu również brzoza omszona, rzadziej świerk pospolity. Warstwę krzewów stanowi kruszyna pospolita oraz wierzby szara i uszata. Bogate runo budują głównie krzewinki: bagno zwyczajne, borówka bagienna, rzadziej borówka czernica i brusznica. Ponadto rośnie tu wełnianka pochwowata i siódmaczek leśny. Najniższą warstwę tworzą mchy: torfowiec magellański i nastroszony, płonnik pospolity i cienki.

Przystanek 7.
Torfowisko niskie.

Bór bagienny płynnie przechodzi w torfowisko niskie. Można je obserwować jedynie z drogi. Nie można na nie wchodzić. Torfowisko powstało w wyniku zarastania płytkiego jeziorka. Obecnie widzimy już mocno zaawansowany proces jego zarastania przez drzewa (sosnę zwyczajną, brzozę omszoną) i krzewy (wierzbę szarą i uszatą, kruszynę pospolitą). Na torfowisku

tym rosną liczne rośliny torfotwórcze takie jak: przygiętka biała, sit człono-waty, wełnianka pochwowata i liczne gatunki turzyc i mchów. Występuje tu również w znacznej ilości żurawina błotna.

Dalej szlak prowadzi prosto. Po około 500 m, na rozstaju dróg należy skręcić lekkim łukiem w lewo. Po przejechaniu kolejnych 200 m możemy zaobserwować fragment boru suchego, porastającego wzniesienia wydymowe po prawej stronie drogi.

Przystanek 8.
Fragment boru suchego.

Bór suchy to zbiorowisko leśne, które rozwija się sporadycznie na szczytach

wydm, gdzie zalegają w podłożu głębokie suche i ubogie w sole mineralne piaski. Drzewostan boru suchego jest rozrzedzony i zdominowany przez sosnę zwyczajną. W podroście pojedynczo rośnie dąb szypułkowy i brzoza brodawkowata, a w podszycie dość licznie występuje jałowiec pospolity i kruszyna pospolita. Zbiorowisko to wyróżnia się bardzo bogatą warstwą mchów i porostów. W ubogim runie rosną: borówka czarna, borówka brusznica, wrzos pospolity, kostrzewa owcza, turzycza wrzosowiskowa i wiosenna, pszeniec zwyczajny oraz ściśle chroniona zimozielona krzewinka pomocnik baldaszkowaty. W tym środowisku leśnym często występują kopce mrówek.

Szlak prowadzi nas cały czas prosto, po płaskim terenie, który po około 1,5 km zaczyna się wznosić, sygnalizując, że zbliżamy się do Góry Świdzińskiej. Dojeżdżając do skrzyżowania, po lewej stronie mijamy leśniczówkę. Tu kończy się droga szutrowa, a zaczyna asfaltowa. Należy skręcić w prawo, a następnie jechać cały czas prosto w dół

zboża. Mijamy zabudowania Świdna. Za wsią, przy kapliczce znajdującej się pomiędzy dwoma kasztanowcami szlak skręca w lewo. Pokonujemy odcinek pomiędzy polami uprawnymi (około 600 m).

Przystanek 9. Pola uprawne.

W tej części Świdna znajdują się dość żyzne gleby lessowe niższych klas bonitacyjnych. Rolnicy uprawiają tu zboża: pszenicę, pszenżyto, jęczmień, owies i żyto. Sadzą tu również ziemniaki. Na polach można spotkać szereg gatunków ptaków związanych z tym środowiskiem, takich jak: skowronek, kuropatwa, przepiórka, bażant, trznadęł, myszotów.

Po dojechaniu do drogi powiatowej łączącej Oleszno z Krasocinem, skręcamy w prawo. Pokonując odcinek około 1 km należy zachować szczególną ostrożność, ze względu na duży ruch samochodów ciężarowych.

Przejeżdżamy obok Tartaku „Olczyk”, a po około 100 m skręcamy w prawo, w kierunku wsi Borowiec. Przed wsią obserwujemy po obu stronach drogi szeroki pas łąk.

Przystanek 10. Łąki.

Obok licznych gatunków traw występują tu również barwnie kwitnące rośliny: ciemnoróżowa firletka poszarpana, czy fioletowo różowy ostrożeń łąkowy. W maju łąki zamieniają się w żółte kobierce za sprawą jaskra ostrego i rozłogowego oraz mniszka lekarskiego. Łąka to dom dla wielu zwierząt. Można tu spotkać zające, nornice i myszy badyłarki, z ptaków: bociana białego, bażanta, czajkę, pliszkę żółtą, kuropatwę. Na tych terenach polują myszotowy, jastrzębie i pustułki. Możemy też spotkać żabę trawną

i ropuchę szarą. Bogaty jest świat owadów.

Szlak prowadzi nas przez wieś Borowiec, gdzie mieszkał poeta i regionalista Feliks Rak. Po przejechaniu około 1 km, przed kapliczką, skręcamy w prawo w drogę gruntową. Następnie jedziemy cały czas prosto, mijając po drodze, po prawej stronie, stawy (obecnie nieco zaniedbane i pozbawione wody). Po lewej stronie natomiast widzimy fragment olsu i przepływającą tędy Białą Krasocką.

Przystanek 11. Fragment olsu.

Oglądany przez nas las olszowy porasta żyzne, bagienne siedlisko, o wysokim poziomie wody stojącej. Ma charakterystyczną kępową strukturę. Runo występuje tu tylko na kępach wokół szyi korzeniowej olsz czarnych. Na kępach rośnie narecznica błotna, pokrzywa zwyczajna, przytulia czepna, rzeżucha niecierpkowa, a z krzewów: porzeczka czarna, bez czarny, wierzba szara, kruszyna pospolita i czeremcha zwyczajna. Miejsca między kępami wypełnione wodą porasta rzadka roślinność bagienna. W lasach tych możemy spotkać dziki, ryjówki aksamitne, dzięcioła zielonego, drozda śpiewaka, słowika i stonkę.

Za stawami droga rozwidła się. My skręcamy w lewo i wjeżdżamy w las. Po około 100 m szlak ponownie skręca w lewo, w wąską ścieżkę prowadzącą do Krasocina. Po przejechaniu niemal 800 m las się kończy. Po prawej stronie mijamy budynek gminnej oczyszczalni ścieków. Dalej jedziemy już drogą asfaltową (ul. Ludowców). Następnie

Poczętej – jest to ostatni przystanek na Przyrodniczej Ścieżce Edukacyjnej Klubu 4H w Krasocinie.

**Przystanek 12.
Grota z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej.**

Grota została zbudowana w latach 1909 – 1913 przez ks. Teodora Urbańskiego. Jest kopią grotty z Lourdes. Na szczycie znajduje się figura Matki Boskiej, a u jej stóp widzimy rzeźbę klęczącej pasterki Bernadetty Soubirous. We wnętrzu znajduje się kapliczka z ołtarzykiem przedstawiającym scenę Bożego Narodzenia. Na prawo od grotty stoi kamienny krzyż z napisem: „Pamiętka starego kościoła rozebranego w 1856 roku wystawiona przez parafian w 1894 r.” Krzyż stoi w miejscu, gdzie ułożony był modrzewiowy kościół z 1520 roku.

skręcamy w lewo w drogę ułożoną z płyt. Dojeżdżamy do ul. Zarzeczce. Skręcamy ponownie w lewo, a po przejechaniu około 200 m, skręcamy w prawo w ul. Floriańską. Jedziemy prosto, aż do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 786 (Kielce – Częstochowa), po drodze mijając budynek Zespołu Placówek Oświatowych.

Zachowując szczególną ostrożność skręcamy w lewo (w kierunku Kielc). Po przejechaniu kilkudziesięciu metrów, po prawej stronie w pewnym oddaleniu od drogi, możemy zauważyć Grotę z figurą Matki Boskiej Niepokalanie

Rowerowy Szlak Pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”

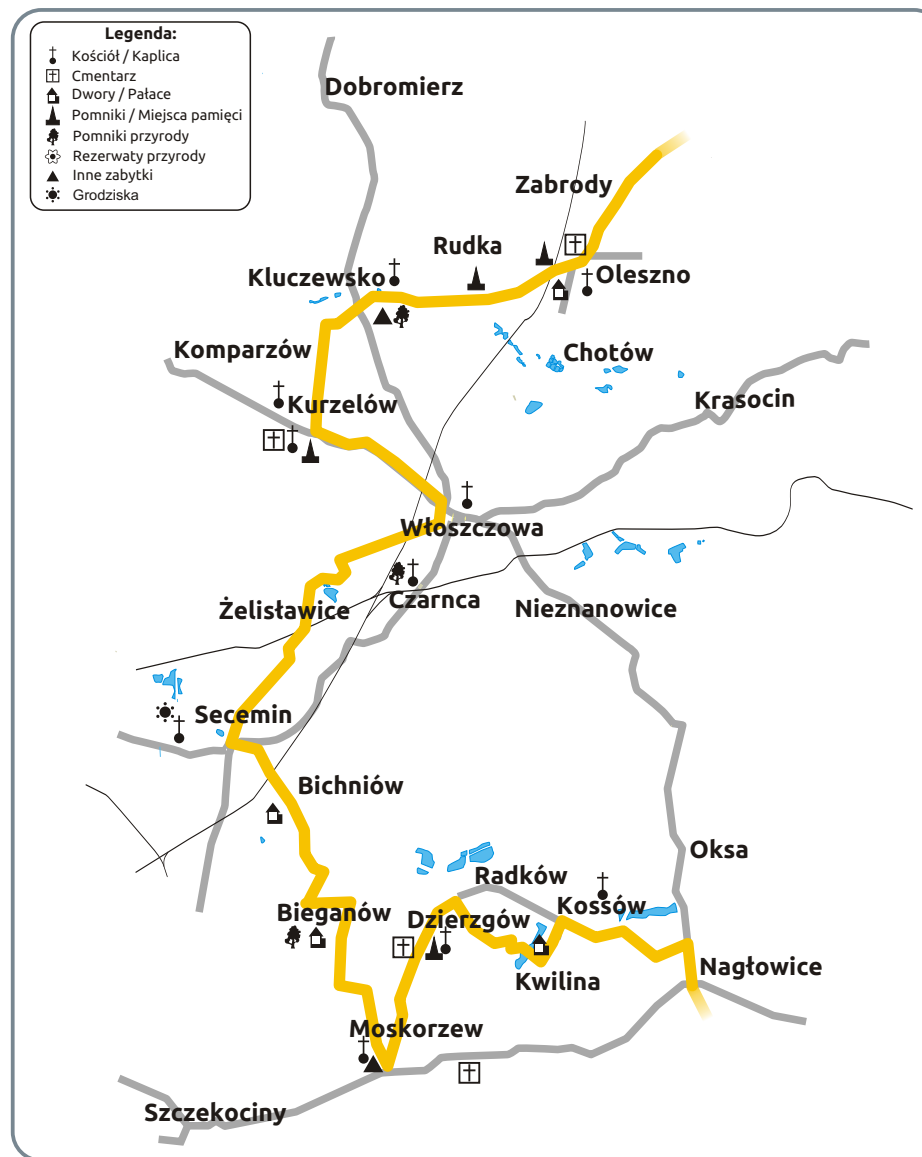
- Kolor szlaku: żółty
- Długość szlaku: 584,5 km, w powiecie włoszczowskim 79 km

Logo szlaku

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku na terenie powiatu włoszczowskiego:

Zabrody – Oleszno – Kozia Wieś – Rudka – Kluczewsko – Komparzów – Kurzelów – Danków Duży – Włoszczowa – Łachów – Żeliszawiczki – Secemin – Bichniów – Czaryż – Bieganów – Brzeście – Mękarzów – Moskorzew – Dzierzgow – Kossów – Chycza

Szlak rowerowy „Miejsca Mocy” łączy miejsca kultu religijnego, sanktuaria maryjne oraz inne, ważne obiekty sakralne zlokalizowane w województwie świętokrzyskim. Został wytyczony w 2007 roku z inicjatywy Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Świętokrzyskiego, przy wsparciu finansowym Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz dofinansowaniu z budżetu powiatu włoszczowskiego i gminy Secemin.

Wśród 30 przystanków na szlaku, czyli tzw. „miejsca mocy”, 7 znajduje się w powiecie włoszczowskim. Przed każdym z nich jest tablica informacyjna o obiekcie z tekstem w języku polskim i angielskim oraz mapa z przebiegiem szlaku.

Przystanki zlokalizowane na terenie powiatu włoszczowskiego:

Przystanek 19

Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Olesznie

Dzieje obecnie istniejącego kościoła w Olesznie rozpoczynają się około 1624 roku, kiedy właścicielem wsi był kanonik krakowski Adam Szypowski. Rozpoczął on budowę kościoła w Woli Oleszyńskiej, jednak wkrótce zmarł. Jego sukcesorzy sprzedali dobra oleszyńskie Mikołajowi Szyszkowskiemu, który wkrótce został biskupem warmińskim. Oleszno zakupił prawdopodobnie wspólnie z bratem Marcinem, biskupem krakowskim. Według legendy ten ostatni miał zamiar na wybudowanych przez Adama Szypowskiego fundamentach wznieść klasztor bernardynów, jednak po nieszczęśliwym samobójstwie jednego z robotników przeniósł tę fundację na górę Karczówkę koło Kielc. Nie przyniosły rezultatu kolejne próby budowy świątyni w innym miejscu, a istniejącą świątynię zdołali dokończyć i uposażyć

dopiero kolejni dziedzice Oleszna - Mikołaj i Teresa Podoscy. Konsekracja miała miejsce w 1685 roku, już po ich śmierci. Do tego kościoła przeniesiono z Chotowa stynący łaskami obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Na tym nie zakończyły się jednak perypetie oleszyńskiej świątyni. W 1732 roku doszło w niej do groźnego pożaru, po którym ówczesny proboszcz chotowski miał przenieść cudowny obraz z powrotem do Chotowa. Obraz wrócił do Oleszna dopiero w 1765 roku, dzięki staraniom Niemojewskich. Kościół w Olesznie jest przykładem lokalnej odmiany wczesnobarokowej architektury sakralnej w Polsce. Wszystkie cztery ołtarze mają charakter wczesnobarokowy. Piękną i bogatą dekoracją rzeźbiarską wyróżnia się wśród nich ołtarz główny, ze stynącym cudami obrazem - kopią obrazu Matki Boskiej Jasnogórskiej. Obraz pochodzi prawdopodobnie z pierwszej połowy XVII wieku. Warte uwagi jest też barokowa tablica konsekracyjna z 1685 roku z historią kościoła, znajdująca się nad wejściem do zakrystii.

Przystanek 20

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Kurzelowie

Kościół w stylu gotyckim wzniesiono około 1360 roku z fundacji arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego. Obecna świątynia oraz stojąca obok, aż do 1791 roku drewniana świątynia p.w. św. Wojciecha, pełniły funkcje kolegiaty w istniejącej tu w latach 1306-1818 siedzibie Archidiaconatu Kurzelowskiego. W bramie prowadzącej do kościoła znajdują się figury czterech Ewangelistów: Marka, Mateusza, Jana i Łukasza.

Do najciekawszych rozwiązań architektonicznych wewnątrz, należy wsparcie żeber sklepienia nawy na jednym, centralnym filarze. W ołtarzu głównym widnieje barokowy krucyfiks z pierwszej połowy XVIII wieku, a w ołtarzach bocznych: w lewym obraz św. Anny, w prawym obraz Ostatniej Wieczerzy. Do północnej części świątyni przylega kaplica Matki Bożej z XVII-wiecznym obrazem Maryi z Dzieciątkiem Jezus w ołtarzu. Jest w niej również marmurowy grobowiec wojewodziny

sieradzkiej Marianny z Pieniążków Baranowskiej.

W kościele warto zwrócić uwagę na sklepienie krzyżowo – żebrowe w prezbiterium, rzeźbione przyściennie wsporniki, chrzcielnicę z 1414 roku, tablicę konsekracji pierwotnego ołtarza z 1360 roku i następnego z 1644 roku, epitafia z XV-XIX wieku. Obok kościoła stoi drewniana dzwonnica typu obronnego z przełomu XVII i XVIII wieku.

Przystanek 21

Sanktuarium Matki Bożej Włoszczowskiej

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP powstał na miejscu ubogiej niezamieszkałej chatki, w której w 1642 roku małym dzieciom ukazywała się Najświętsza Maryja Panna w otoczeniu św. Józefa i Joachima. Od tego czasu przybywali tu pielgrzymi. Modlili się oni w różnych intencjach. Niektórzy z modlących doznali cudownego uzdrowienia, co zostało potwierdzone. W 1647 roku na miejscu chatki zbudowano kaplicę, do której oficjalnie

kurzelowski ks. Jakub Chrostkiewicz sprowadził z Krakowa obraz namalowany zgodnie z opisem objawienia. Od tego czasu trwa kult maryjny. Cudowny wizerunek Najświętszej Maryi Panny, nazywanej obecnie Matką Bożą Włoszczowską Opiekunką Rodzin, dnia 3 czerwca 2007 roku został uroczystie ukoronowany papieskimi diademami. Kościół, który powstawał etapami w XVII wieku z rozbudowywanej kaplicy prezentuje styl barokowy z klasycystyczną wieżą. Przed świątynią jest figura Matki Bożej ze św. Józefem i Joachimem z 1891 roku. W ołtarzu głównym znajduje się cudowny obraz Maryi z Dzieciątkiem wraz ze św. Józefem i Joachimem, a na bramkach rzeźby św. Anny i Joachima. Do nawy głównej przylegają kaplice: od południa z ołtarzem głównym Ukrzyżowania i bocznym Świętej Rodziny, od północy z ołtarzem głównym Matki Bożej Różańcowej i bocznym św. Antoniego. Na wprost bocznego wejścia do kościoła znajduje się kaplica z ołtarzem Matki Bożej Ostrobramskiej.

W kościele warto zobaczyć: tablicę

z 1647 roku upamiętniającą ukazanie się Najświętszej Maryi Panny i wzniesienie kaplicy ku Jej czci, tablicę konsekracji kościoła z 1648 roku, barokową chrzcielnicę z marmuru, gotycką chrzcielnicę z piaskowca przeniesioną z dawnego drewnianego kościoła św. Jakuba, kilka epitafiów dawnych właścicieli Włoszczowy, nagrobek Mikołaja Małachowskiego.

Przystanek 22

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w Czarny

Kościół wybudowano w latach 1640-59 w stylu barokowym. Jego fundatorem był Stefan Czarniecki. Konsekracji świątyni dokonał Prymas Polski Mikołaj Prażmowski w 1668 roku.

Dawne wyposażenie było znacznie bogatsze. W czasie pożaru w 1956 roku zniszczeniu uległ barokowy ołtarz główny oraz unikatowy wystrój organów, wzorowanych na tych znaj-

dujących się w Gdańsku Oliwie.

W kaplicy znajdują się pamiątki związane z hetmanem, m.in.: obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, srebrny krzyż, dwa złoczone kielichy ofiarowane przez Czarnieckiego w 1627 i 1632 roku, naturalnej wielkości portret hetmana na koniu, niesiony podczas jego pogrzebu, kapa z kapturem wykonanym z czapraka konia króla szwedzkiego Karola Gustawa, dokument konsekracji kościoła.

Uwaga

Aby dojechać do Czarny należy zjechać z wytyczonego szlaku. Jadąc od północy – przed zbiornikiem wodnym Klekot skręcamy w lewo. Do kościoła w Czarny doprowadzi nas czerwone oznakowanie Szlaku rowerowego „Lasami dookoła Włoszczowy”. Jadąc od południa – we wsi Żeliszewiczki, w miejscu, gdzie oznakowanie szlaku nakazuje nam skręcić w lewo i przejechać przez tory kolejowe, nie skręcamy lecz jedziemy cały czas prosto.

Przystanek 23

Kościół pw. św. Katarzyny i Jana Ewangelisty w Seceminie

Świątynię zbudowano w 1402 roku w stylu gotyckim z barokowym szczytem fasady. Jej fundatorem był Piotr Szafraniec herbu Stary Koń. W połowie XVI stulecia została rozbudowana i zamieniona na zbór kalwiński przez Stanisława Szafranca. Pamiątką tych czasów jest epitafium ministra zboru Grzegorza Brocha z 1601 roku oraz od strony północnej ślad zamurowanych drzwi prowadzących niegdyś do dworu, którymi według tradycji Szafraniec wjeżdżał konno do zboru.

Świątynię przywrócono katolikom w 1617 roku. W XVII – wiecznym ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Bożej Królowej Korony Polskiej, po bokach figury św. Stanisława i Wojciecha, a na szczycie św. Jana. Ponieważ na synodzie innowierczym w Seceminie w 1556 roku podważono dogmat o Trójcy Świętej, na zasuwie

obrazu przedstawiono wizerunek Trójcy Świętej z patronami kościoła - św. Katarzyną i Janem Ewangelistą. W lewym ołtarzu bocznym znajduje się krucyfiks z przełomu XVII i XVIII wieku, w prawym, rokokowy obraz św. Anny. W secemińskiej świątyni warto zwrócić uwagę na marmurową chrzcielnicę z XVIII wieku, epitafia, głównie dawnych właścicieli Secemina, a w kruchcie fragment nagrobka z mieczem i rękawicami pochodzący z drugiej połowy XVI wieku.

Przystanek 24

Kościół pw. św. Małgorzaty w Moskorzowie

Kościół w stylu gotyckim wznosił z cegły, około 1380 roku, podkanclerzy koronny Klemens z Moskorzowa herbu Pilawa. Świadczy o tym napis na żelaznych drzwiach do wieży z tego roku oraz kamienne tarcze z herbem Pilawitów wmurowane w fasadę kościoła. W drugiej połowie XVI wieku Moskorzewscy zamienili świątynię

na zbór kalwiński. W czasie bitwy pod Szczekocinami, rozegranej 6 czerwca 1794 roku na pobliskich polach wsi Chebdzie, kościół i plebania uległy pożarowi.

W latach 1892-1906 świątynia została gruntownie przebudowana przez Potockich. Nad kruchtą widnieje okazała kwadratowa wieża z czterema kondygnacjami. W barokowym ołtarzu głównym z pierwszej połowy XVIII wieku znajduje się obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, a w zwieńczeniu rzeźba patronki kościoła św. Małgorzaty.

Ołtarze boczne oraz ołtarz w kaplicy są z XVII wieku. W kościele warto zobaczyć również: późnogotycki kamienny portal z żelaznymi drzwiami prowadzący z prezbiterium do zakrystii, datowany na przełom XV i XVI stulecia, kamienną chrzcielnicę z końca XVIII wieku, ambonę z początku XVIII wieku, kamienne epitafia z XVI i XVII wieku.

Przystanek 25

Sanktuarium Matki Bożej „Płaczącej” w Dzierzgowie

Sanktuarium dzierzgowskie zostało zbudowane w latach 1903-1911 w stylu neogotyckim. Konsekracji dokonał biskup Franciszek Sonik w 1938 roku. To najokazalsza budowla sakralna w powiecie włoszczowskim. Wyróżnia się dwiema wysokimi, strzelistymi wieżami, wewnątrz których są trzy dzwony, najstarszy pochodzi z 1793 roku. Do wnętrza prowadzi romański portal z figurą Najświętszej Maryi Panny na szczycie. Kościół jest orientowany i trzynawowy. W ołtarzu głównym znajduje się cudowny obraz Matki Bożej Dzierzgowskiej z figurami św. Piotra i Pawła po bokach. W XVIII-wiecznych ołtarzach bocznych, przeniesionych z pierwotnej świątyni, znajdują się: od północy krucyfiks i Matka Boska Różańcowa, a od południa obraz św. Jana Nepomucena. W kościele warto zawrócić uwagę na drogę krzyżową z 1774 roku oraz rzeźbę św. Klemensa z XVIII wieku.

Szlaki piesze na terenie powiatu włoszczowskiego

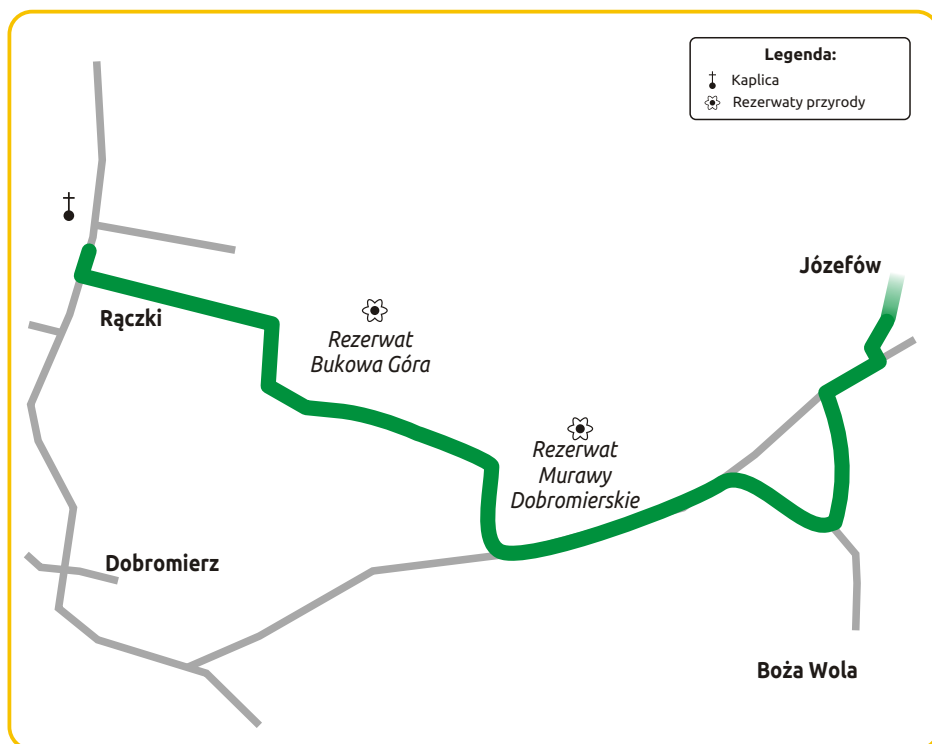

Szlak pieszy Rączki - Przedbórz

- **Kolor szlaku:** zielony
- **Długość szlaku:** 35 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku:

Rączki – Rezerwat "Bukowa Góra" – Rezerwat "Murawy Dobromierskie" – Boża Wola – Józefów – Góra Fajna Ryba – Góry Suche – Góry Mokre – Rezerwat "Piskorzeniec" – Borowa – Wojciechów – Miejskie Pola – Przedbórz

Zielony szlak pieszy z Rączek do Przedborza jest bardzo interesujący przyrodniczo i krajobrazowo. Pokazuje najciekawsze miejsca Przedborskiego Parku Krajobrazowego, w tym trzy rezerваты przyrody.

Szlak rozpoczyna się w Rączkach przy przystanku PKS. Kończy w Przedborzu również na przystanku. Omawiając szlak skupimy się jedynie na fragmencie przebiegającym przez powiat włoszczowski (długość szlaku to około 6 km).

Uwaga

Szlak jest dobrze oznakowany. Wyjątek stanowią jedynie dwa miejsca, w których przydałoby się oznakowanie: łąka, z której wchodzi się do Rezerwatu "Bukowa Góra" oraz wyjście z Rezerwatu "Murawy Dobromierskie" na drogę asfaltową (trudno stwierdzić, w którą stronę należy iść dalej).

Wędrówkę należy rozpocząć w miejscowości Rączki w gminie Kluczewsko, przy przystanku autobusowym.

Kierujemy się w prawo (stojąc tyłem do przystanku), w stronę Dobromierza, mijając po drodze budynek OSP Rączki. Po przejściu kilkudziesięciu metrów należy przejść na drugą stronę ulicy, zachowując szczególną ostrożność. Przy ogrodzeniu jednej z posesji zauważamy drewniany kierunkowskaz z nazwami miejscowości i charakterystycznymi na szlaku miejscami wraz z odległościami do nich.

Droga prowadzi nas między zabudowaniami. Tuż za nimi kończy się asfalt i zaczyna droga polna prowadząca w kierunku Rezerwatu „Bukowa Góra”. Po przejściu kilkuset metrów trasa czerwona i czarna do uprawiania nordic walking, która towarzyszyła nam od przystanku autobusowego, skręca w prawo. My wciąż podążamy prosto.

Po przejściu kolejnych kilkuset metrów, w miejscu, gdzie zaczyna się brzozowy zagajnik, należy skręcić w prawo i iść cały czas prosto, powoli wspinając się na zbocze Bukowej Góry. Roztacza się stąd wspaniały widok.

Widok ze zbocza Bukowej Góry

Po dojściu do bukowego lasu należy wejść do niego, pokonując niskie zarośla (ścieżka jest tu słabo widoczna, a gałęzie niskich drzew i krzewów zastaniają wejście do lasu). Po wejściu do rezerwatu naszym oczom ukazują się wysokie buki, niektóre z nich o znacznej objętości pnia. Pięknie wyglądają zwłaszcza jesienią, gdy ich liście mieniają się kolorem żółtym, czerwonym, pomarańczowym i brązowym.

Kierujemy się prosto, ścieżką prowadzącą w górę. Później odbijamy lekko w prawo, a następnie łagodnym łukiem zakreślamy w lewo, tym razem kierując się w dół z boczka. Szlak prowadzi teraz

prosto, blisko granicy rezerwatu. Od wiosny do jesieni spotkamy tu wiele ciekawych kwiatów, część z nich jest pod ścisłą ochroną. Niezwykle okazale prezentują się również huby drzewne, które czasem osiągają znaczne rozmiary.

Po przejściu niespełna kilometra, z prawej strony dołącza do naszego szlaku, pieszy szlak czarny, prowadzący z Mrowiny do Białego Brzegu. Jednak po kilkudziesięciu metrach, tuż za tablicą o Rezerwacie „Bukowa Góra”, skręca w lewo. Szlak zielony w tym miejscu skręca w prawo.

Rezerwat „Bukowa Góra”

Opuszczamy rezerwat, mijając z lewej strony kolejny drewniany kierunkowskaz z nazwami miejscowości i charakterystycznymi na szlaku miejscami wraz z odległościami do nich.

Ścieżką między polem, a niskimi zaroślami udajemy się w kierunku Rezerwatu „Murawy Dobromierskie”. Znajduje się on w nieznacznej odległości. Po pokonaniu kilkudziesięciu metrów docieramy do jego granic, o czym informuje nas tablica z nazwą rezerwatu.

Idziemy cały czas prosto ścieżką prowadzącą lekko w dół. Po drodze mijamy kolumnowe jałowce i roślinność kserotermiczną. Od wiosny do jesieni

spotkać tu można wielobarwne kwiaty, a wraz z nimi różnego rodzaju owady, w tym motyle.

Ścieżka wciąż prowadzi nas w dół. Po lewej stronie mijamy tablicę informacyjną na temat Rezerwatu „Murawy Dobromierskie”.

Rezerwat „Murawy Dobromierskie”

Po zapoznaniu się z zawartymi na niej informacjami ruszamy dalej. Ścieżka skręca lekkim łukiem w prawo i doprowadza nas do drogi asfaltowej prowadzącej z Dobromierza w kierunku Gór Mokrych.

Skręcamy w lewo i idziemy cały czas drogą asfaltową. Po drodze mijamy tablicę z nazwą Rezerwatu „Murawy Dobromierskie” (po lewej) i kilka zabudowań (po prawej). Od momentu wyjścia z rezerwatu na drogę asfaltową, towarzyszy nam oznakowanie Łódzkiego Szlaku Konnego.

Po przejściu około 1,5 km szlak konny skręca w lewo w drogę leśną, natomiast pieszy szlak zielony jeszcze kilkadziesiąt metrów prowadzi prosto, drogą asfaltową, po czym skręca w prawo, w drogę gruntową. Idziemy prosto. Przed nami widoczna jest Góra Krzemycza. Po przejściu około 0,5 km, szlak skręca w lewo. Idziemy teraz drogą asfaltową mijając ostatnie zabudowania Bożej Woli.

Za znakiem informującym o końcu miejscowości, szlak skręca w prawo, w drogę z Dobromierza w kierunku Gór Mokrych. Idziemy prosto. Kilkaset metrów dalej tuż za znakiem z nazwą miejscowości Józefów, szlak skręca w lewo, w drogę szutrową. Stoi tu kolejny drewniany kierunkowskaz z nazwami miejscowości i charakterystycznymi na szlaku miejscami wraz z odległościami do nich. Jest to już województwo łódzkie. Możemy kontynuować marsz w kierunku Przedborza lub wrócić do Rączek (tą samą drogą, którą przyszliśmy, albo cały czas drogą asfaltową w kierunku Dobromierza i Rączek).

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

* W Rezerwacie leśnym Bukowa Góra.

W rezerwacie od wiosny do jesieni możemy podziwiać wiele barwnych kwiatów, część z nich podlega ochronie

Zawilec gajowy

Fioltek leśny

Przylaszczka pospolita

Lilia złotogłów

Rezerwat (utworzony w 1959 r.) o pow. 34,80 ha zajmuje szczyt jednego z najwyższych wzniesień północno-zachodniego krańca Pasma Przedborsko-Małogoskiego. Występują tu rzadkie w tej części kraju zbiorowiska leśne: uboga buczyna niżowa, żyzna buczyna niżowa, żyzna buczyna sudecka oraz ciepłolubna buczyna storczykowa. Lasy te są największym i najcenniejszym na terenie powiatu

zgrupowaniem lasów bukowych. W runie rezerwatu występuje szereg rzadkich gatunków roślin: pluskwica europejska, lilia złotogłów, zawilec, wawrzynek wilczytoko, gnieźnik leśny, buławnik czerwony, wielkokwiatowy i mieczolistny, żłobik koralowy, obuwik pospolity, kruszczyk szerokolistny i rdzawoczerwony. Z fauny najlepiej rozpoznany jest świat ptaków (37 gatunków lęgowych).

*** W Rezerwacie stepowym Murawy Dobromierskie.**

Rezerwat (utworzony w 1989 r.) zajmuje południowe stoki wzgórza o pow. 36,29 ha, na terenie którego występują liczne odstonięcia skał wapiennych.

stepowych na obszarze całej północnej części Wyżyny Środkowomazowieckiej. Z szeregu rzadkich i chronionych gatunków roślin należy wymienić: zawilec wielkokwiatowy, dziewięciśli bezłodygowy, goryczkę orzęsioną, zarazy, kilka gatunków storczyków, pierwiosnek lekarski, wiśnię kwaśną, naparstnicę pospolitą, przetacznik pagórkowaty.

Warunki glebowo-klimatyczne oraz sposób użytkowania terenu w rezerwacie przyczyniły się do ukształtowania flory kserotermicznej. Rezerwat jest najbogatszym skupiskiem roślin

W rezerwacie od wiosny do jesieni możemy podziwiać wiele barwnych kwiatów, część z nich podlega ochronie

Pierwiosnek lekarski

Farbownik lekarski

Aster gawędka

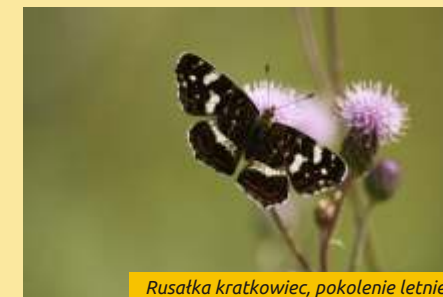
Pszeniec różowy

Kolorowe kwiaty przyciągają równie barwne motyle

Paź królowej

Rusalka kratkowiec, pokolenie letnie

Rusalka pawik

Czerwończyk zamgleniec

Bardzo ciekawie prezentuje się również roślinność segetalna przylegających do muraw pól, gdzie występuje szereg ginących gatunków chwastów.

Również świat zwierząt przedstawia się bardzo interesująco, stwierdzono tu występowanie m.in. szeregu rzadkich, ciepłolubnych gatunków owadów.

Szlak pieszy Krzętów – Piotrków Trybunalski (Szlak Rzeki Pilicy)

- Kolor szlaku: niebieski
- Długość szlaku: 122 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku:

Krzętów – Mrowina – Biały Brzeg – Przedbórz – Taras – Faliszew – Skotniki – Diabla Góra – Dąbrówka – Szarbsko – Sulejów Podklasztorze – Zarzęcin – Tresta – Smardzewice – Borki – Swolszewice – Bronistawów – Barkowice Mokre – Piotrków Trybunalski

Niebieski szlak pieszy z Krzętowa do Piotrkowa Trybunalskiego, zwany "Szlakiem Rzeki Pilicy" łączy dwa parki krajobrazowe: Przedborski i Sulejowski. Jak sama nazwa wskazuje, jest związany z rzeką Pilicą i prowadzi w nieznaczącej odległości od jej brzegów. Trasa jest niezwykle malownicza i atrakcyjna, zarówno dla turystów pieszych, jak i rowerowych. Pokonując ją, odwiedzamy miejscowości z ciekawymi zabytkami, ale przede wszystkim możemy podziwiać wspaniałą przyrodę. Niebieski "Szlak Rzeki Pilicy" przebiega przez dwa województwa: święto-

krzyskie i łódzkie. Rozpoczyna się w Krzętowie na przystanku PKS, kończy w Piotrkowie Trybunalskim na Placu Czarnieckiego, przy siedzibie Oddziału PTTK. Omawiając szlak skupimy się jedynie na fragmencie przebiegającym przez powiat włoszczowski (długość szlaku to około 8,7 km).

Uwaga

Oznakowanie szlaku w wielu miejscach jest słabo widoczne lub zupełnie go brak np. na całym odcinku od mostu w Krzętowie do skrzyżowania z drogą prowadzącą w kierunku Dobromierza.

Wędrowkę należy rozpocząć na granicy powiatów radomszczańskiego i włoszczowskiego, na drewnianym moście na rzece Pilicy, tuż przed miejscowością Krzętów. Na moście zauważamy oznakowanie Łódzkiego Szlaku Konnego, który tuż za nim skręca w gruntową drogę w lewo. My idziemy cały czas prosto drogą asfaltową.

Pilica – widok z mostu w Krzętowie

Po dojściu do skrzyżowania skręcamy w lewo, w kierunku Dobromierza. Asfaltowa droga zaprowadzi nas aż do miejscowości Mrowina. Tuż przed miejscowością, z lewej strony, dołącza do naszego szlaku, czarny szlak łącznikowy Mrowina - Biały Brzeg i Łódzki Szlak Konny, a na skrzyżowaniu z drogą w kierunku Łapczynej Woli (na zakręcie) z prawej strony dołącza czarna trasa do uprawiania nordic walking. Idziemy dalej drogą w kierunku Dobromierza, mijając z lewej strony przystanek autobusowy i kapliczkę św. Floriana.

Na kolejnym skrzyżowaniu (przy którym stoi drewniany krzyż) czarny szlak

łącznikowy skręca w prawo, do Dobromierza. My skręcamy w lewo, a po kilkudziesięciu metrach w prawo. Mijamy ostatnie zabudowania Mrowiny. Tuż za nimi kończy się droga asfaltowa. Kierujemy się prosto drogą polną. Cały czas towarzyszy nam oznakowanie szlaku konnego i czarnej trasy nordic walking.

Po dojściu do szutrowej drogi, należy przejść na drugą stronę i ścieżką prowadzącą wzdłuż ogrodzenia zabudowań wejść w las. Od tego momentu wędrujemy szeroką drogą leśną, miejscami piaszczystą, gdzieś podmokłą (po intensywnych opadach deszczu).

Po przejściu około kilometra, szlak konny skręca w ścieżkę prowadzącą w prawo. Ścieżką tą prowadzi trasa czerwona nordic walking, która w tym miejscu łączy się z naszym szlakiem. Idziemy cały czas prosto. Tuż przed skrzyżowaniem z drogą prowadzącą z Rączek na tzw. Błota, po prawej stronie mijamy dwie tablice związane z trasami nordic walking. Idziemy cały czas prosto. Po przejściu kilkuset metrów, z lewej strony, mijamy ciekawy okaz sosny. Wysokie drzewo składa się z trzech pni, w tym jeden z nich jest martwy, pełen dziupli zrobionych przez dzięcioły.

nicy harcerskiej "Biały Brzeg". Tu kończy się pieszy szlak łącznikowy, natomiast szlak niebieski prowadzi dalej.

Po przejściu około trzystu metrów dochodzimy do skrzyżowania ścieżek. Stoi tu kierunkowskaz z numerami dróg pożarowych oraz tabliczką określającą kierunek dojazdu do stacji harcerskiej i odległość od niej. Niebieski szlak prowadzi cały czas prosto (gdybyśmy skręcili w prawo, doszlibyśmy do drogi wojewódzkiej nr 742). W pobliżu przebiega granica między województwem świętokrzyskim i łódzkim.

Kilkadziesiąt metrów dalej czerwona trasa nordic walking skręca w prawo, my cały czas podążamy prosto. Dochodzimy do skrzyżowania leśnych ścieżek. Ze ścieżki z prawej strony dołącza do nas czarny pieszy szlak łącznikowy Mrowina - Biały Brzeg, natomiast w ścieżkę tą skręca, towarzysząca nam od Mrowiny, czarna trasa nordic walking. My idziemy cały czas prosto. Ścieżka prowadzi nas do sta-

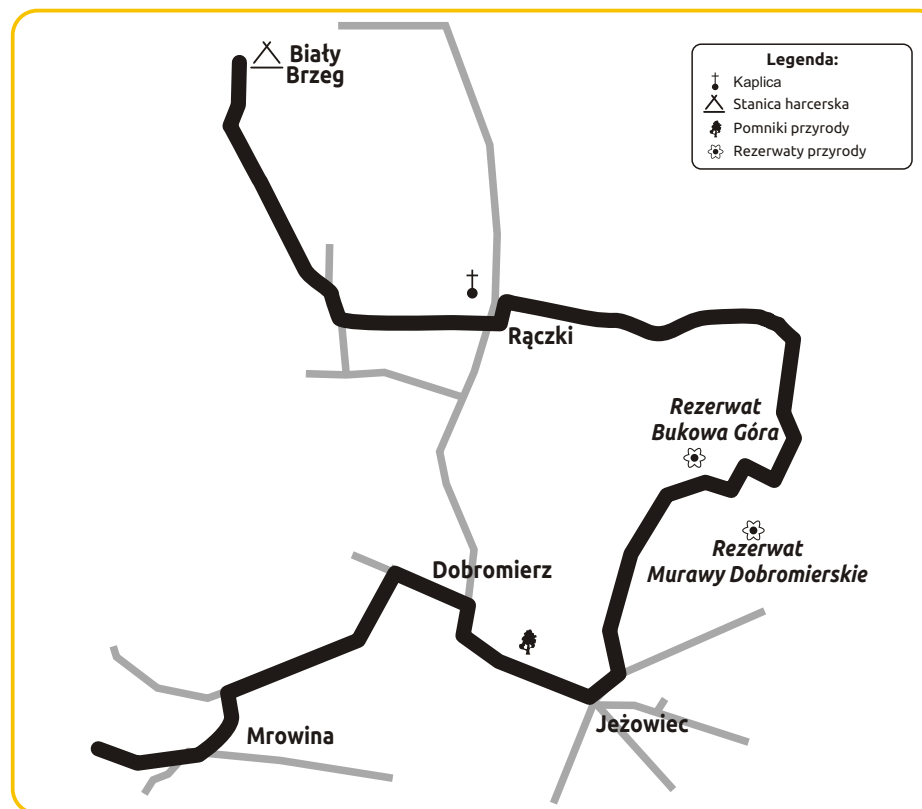

Szlak pieszy Mrowina – Biały Brzeg (łącznikowy)

- **Kolor szlaku:** czarny
- **Długość szlaku:** 11 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku:

Mrowina – Dobromierz – Rezerwat „Murawy Dobromierskie” – Rezerwat „Bukowa Góra” – Rączki – Biały Brzeg

Czarny szlak pieszy z Mrowiny do Białego Brzegu jest szlakiem łącznikowym. Na początku i na końcu łączy się ze szlakiem koloru niebieskiego, który prowadzi z Krzętowa do Piotrkowa Trybunalskiego.

Uwaga

Oznakowanie szlaku dawno nie było odnawiane. W wielu miejscach jest słabo widoczne lub zupełnie go brak np. na całym odcinku od Mrowiny do Dobromierza, czy od skrzyżowania z drogą polną wiodącą do Rezerwatu „Murawy Dobromierskie” aż do Rezerwatu „Bukowa Góra”.

Wędrówkę należy rozpocząć w Mrowinie od miejsca, gdzie niegdyś funkcjonowała stacja harcerska (las

na zachód od wsi, miejscowi nazywają ten obszar Gęsiarnią). Po dojściu do głównej drogi należy skręcić w lewo i udać się w kierunku centrum wsi. Tędy przebiega również wspomniany wcześniej pieszy szlak koloru niebieskiego nazywany „Szlakiem Rzeki Pilicy” oraz „Łódzki Szlak Konny”. Na skrzyżowaniu ponownie należy skręcić w lewo (w tym miejscu szlak łączy się z czarną trasą do uprawiania nordic walking), a następnie iść cały czas prosto, mijając po drodze przystanek autobusowy i kapliczkę z figurą św. Floriana. Na kolejnym skrzyżowaniu, przy drewnianym krzyżu, wspomniane wcześniej trzy szlaki skręcają w lewo. Czarny, pieszy szlak łącznikowy prowadzi w prawo w kierunku Dobromierza.

Kapliczka z figurą św. Floriana w Mrowinie

Po dojściu do wsi na skrzyżowaniu należy skręcić w prawo. To samo należy zrobić na skrzyżowaniu z drogą wojewódzką nr 742, a następnie iść cały czas prosto. Po przejściu kilkunastu metrów zauważamy pojawienie się oznakowania czerwonej i zielonej trasy do

uprawiania nordic walking. Przy budynku szkoły należy przejść na drugą stronę ulicy i kontynuować wędrówkę w tym samym kierunku. Po drodze mijamy aleję drzew, które stanowią pomnik przyrody, Dom Strażaka (od tego miejsca pojawia się również oznakowanie czarnego szlaku do uprawiania nordic walking) i Wiejski Ośrodek Zdrowia w Dobromierzu. Następnie należy skręcić w lewo, w drogę prowadzącą w kierunku Gór Mokrych.

Aleja pomnikowych drzew w Dobromierzu

Po przejściu kilkudziesięciu metrów, tuż przed lasem trzeba skręcić w lewo, w polną drogę. Jest tu tablica z tabelą: "Zakresy tężna dla 3 poziomów Nordic Walking", gdyż również trzy trasy (koloru zielonego, czerwonego i czarnego) tędy prowadzą. Po kilkuset metrach skręcają w lewo, a my idziemy cały czas prosto. Wchodzimy na lekkie wzniesienie mijając po drodze drewnianą kapliczkę z napisem „Za grzechy moje i niewinność moją” oraz kolumnowe jałowce i roślinność kserotermiczną

– jest to Rezerwat „Murawy Dobromierskie”. Na szczycie wzniesienia skręcamy w prawo i mijamy kolejną drewnianą kapliczkę z napisem „Któż jeśli nie Bóg”.

Idziemy dalej prosto. Po kilkudziesięciu metrach skręcamy w lewo, w ścieżkę prowadzącą w kierunku Rezerwatu „Bukowa Góra”. W okresie letnim, gdy roślinność jest bujna,

Rezerwat „Bukowa Góra”

ścieżkę trudno zlokalizować. Gdy wejdziemy do bukowego lasu trzeba skręcić w prawo (w tym miejscu nasz szlak łączy się ze szlakiem zielonym Rączki – Przedbórz). Ścieżka doprowadzi nas do tablicy informacyjnej na temat rezerwatu.

Kilkanaście metrów dalej szlak zielony, skręca w prawo, czarny natomiast w lewo. Idziemy więc ścieżką wśród wysokich buków. Szlak prowadzi nas lekko w dół, następnie skręca lekkim łukiem w lewo. Tu ścieżka staje się węższa, a gałęzie rosnących przy niej drzew nieco utrudniają wędrówkę. Na jednym z drzew wisi tabliczka wskazująca kierunek, w którym trzeba się

udać, by zobaczyć stary szyb solny (w tym celu należy zejść ze szlaku).

Idziemy cały czas prosto. Przy wyjściu z lasu napotykamy tablicę informacyjną z nazwą rezerwatu, tu przebiega jego granica. W tym miejscu skręcamy w prawo i idziemy drogą polną prowadzącą lekko w dół, pomiędzy lasem, a polami. Po dojściu do drogi szutrowej skręcamy w lewo. Maszerując tą drogą docieramy do wsi Rączki. Od tego momentu droga jest asfaltowa. Podążamy cały czas prosto mijając zabudowania. Tuż przed drogą wojewódzką nr 742 skręcamy w lewo, w ulicę równoległą do tej drogi. Idąc nią dojdziemy do wspomnianej wcześniej drogi wojewódzkiej (na przeciwko kaplicy w Rączkach). Należy przejść na drugą stronę i iść drogą asfaltową, cały czas prosto, mijając kaplicę z prawej strony. W tym miejscu czarny szlak pieszy łączy się z trasą czerwoną i czarną do uprawiania nordic walking.

Po przebyciu około kilometra droga skręca w prawo i prowadzi wzdłuż ogrodzenia placu, na którym niegdyś

Kaplica w Rączkach

stał dwór. Kilkadziesiąt metrów dalej, przed tablicą z nazwą wsi należy skręcić w lewo, w drogę leśną. Po przebyciu kilkuset metrów czerwona trasa nordic walking skręca w lewo, trasa czarna, podobnie jak nasz szlak prowadzi cały czas prosto.

Wkrótce dojdziemy do miejsca skrzyżowania ścieżek leśnych. W tym miejscu pojawia się oznakowanie szlaku niebieskiego. Czarna trasa nordic walking skręca w lewo, my skręcamy w prawo. Kilkadziesiąt metrów dalej znajduje się Stanica Harcerska „Biały Brzeg”. Tu kończy się czarny szlak łącznikowy.

Stacja harcerska „Biały Brzeg”

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

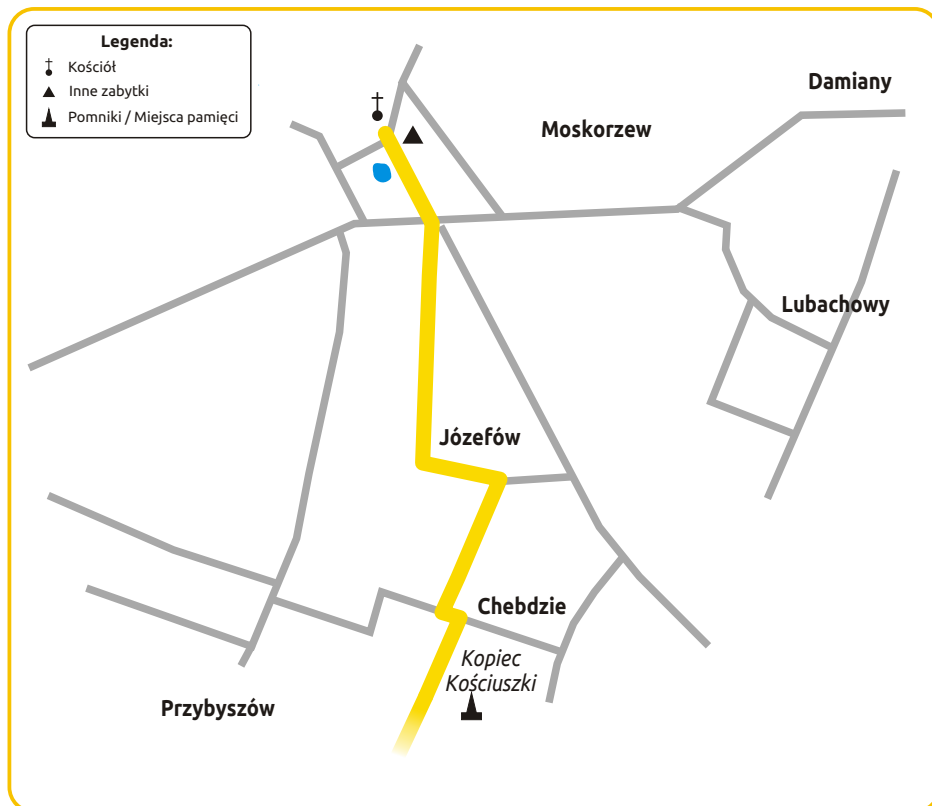
- * **W Rezerwacie leśnym Bukowa Góra** (opis i zdjęcia na str. 55, 56)
- * **W Rezerwacie stepowym Murawy Dobromierskie** (opis i zdjęcia na str. 56, 57)

Szlak pieszy Moskorzew - Szczekociny (Szlak Kosynierów)

- Kolor szlaku:** żółty
- Długość szlaku:** 16 km

Oznakowanie szlaku

Przebieg szlaku:

Moskorzew - Chebdzie - Kopiec Kościuszki - Kopiec Grochowskiego (Kosynierów) - Wywła - Kopiec Prusaków - Chałupki - Szczekociny

Szlak Kosynierów został wyznaczony na terenie, gdzie 6 czerwca 1794 roku rozegrała się jedna z największych bitew insurekcji kościuszkowskiej. Na

trasie z Moskorzewa do Szczekocin zlokalizowane są trzy kopce upamiętniające tamtą bitwę i tych, którzy w niej polegli:

- Kopiec Kościuszki w Chebdziu został usypany na wzgórzu, z którego Tadeusz Kościuszko miał dowodzić podczas pamiętnej bitwy;
- Kopiec Grochowskiego (Kosynierów) w Wywle usypano w miejscu będącym

zbiorową mogiłą około tysiąca żołnierzy polskich poległych w bitwie. W tym miejscu śmiertelnie ranny został Bartosz Głowacki. Według niektórych źródeł w żołnierskiej mogile spoczywa poległy w boju gen. Jan Grochowski; - Kopiec Prusaków koło wsi Chałupki został usypany w miejscu będącym zbiorową mogiłą poległych w bitwie żołnierzy pruskich.

Szlak oprócz żółtego oznakowania wyróżniają trzy osadzone na sztorc metalowe kosy, które można spotkać podczas wędrowki w kilku miejscach.

Uwaga

Szlak jest raczej dobrze oznakowany, zwłaszcza w terenie zabudowanym. Problem z odnalezieniem drogi może się natomiast pojawić na odcinku między Kopcem Kościuszki, a Kopcem Kosynierów, gdzie trasa biegnie między polami. Brak tam drzew lub głązów, na których można umieścić oznakowanie, przez co łatwo zbłądzić.

Omawiając szlak skupimy się jedynie na fragmencie przebiegającym przez powiat włoszczowski (długość szlaku to około 4,5 km). Wędrowkę należy

rozpocząć sprzed Kościoła p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie. Szlak prowadzi prosto, drogą między blokami, a placem, na którym znajdują się

Kościół pw. św. Małgorzaty w Moskorzewie

dawne zabudowania dworskie. Po lewej stronie mijamy symboliczne - wspomniane wcześniej metalowe kosy.

Dalej naszą uwagę przyciąga znajdujący się w głębi placu tzw. "Murowaniec" - dawna szkoła ariańska, później lamus dworski. Po prawej mijamy niewielki staw, po którym pływa mnóstwo kaczek krzyżówek. Niecały kilometr dalej dochodzimy do drogi krajowej. Zachowując szczególną ostrożność należy przejść na drugą stronę. Po lewej widzimy budynek Urzędu Gminy Moskorzew. Na placu urzędu znajdują się metalowe kosy, co mogłoby wskazywać, że szlak biegnie dalej prosto. Oznakowanie nakazuje nam jednak zaraz po przejściu przez drogę krajową skręcić w ulicę po prawej stronie. Idziemy ponad kilometr prosto, ubitą drogą, początkowo między zabudowaniami, później odcinkiem leśnym i między polami (uwaga: w okresie wiosennym, po roztopach oraz jesienią po intensywnych deszczach droga jest błotnista).

Następnie skręcamy w lewo, a po kilkuset metrach w prawo. Po przejściu niemal kilometra, dochodzimy do skrzyżowania. Jesteśmy w miejscowości Chebdzie. Skręcamy w lewo, a po chwili w prawo w polną drogę. Na wprost w oddali widzimy niewielki kopiec z krzyżem na szczycie. Udajemy się w jego stronę. Jest to Kopiec Kościuszki. Roztacza się stąd niesamowity widok na okolice. Dowodzący polskimi oddziałami, z tego miejsca, Kościuszko widział przebieg bitwy "jak na dłoni". Narysowane na stojących

Kopiec Kościuszki w Chebdziu

obok kopca metalowych kosach oznakowanie, nakazuje nam kontynuować wędrówkę prosto, ścieżką między

polami. Kilkaset metrów dalej przebiega granica między gminą Moskorzew, a gminą Słupia Jędrzejowska.

Widok z Kopca Kościuszki w Chebdziu

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

*** Przy Kościele p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie** (opis i zdjęcie na str. 46, 47)

*** Przy Murowańcu w Moskorzewie.** Murowaniec to wzniesiona z czerwonej cegły wieża mieszkalna typu obronnego, zbudowana przez Moskorzewskich w XVI wieku. W XIX wieku od frontu dobudowano trójarkadowy podcień. Za czasów Hieronima Moskorzewskiego, teologa, znanego z polemik z księdzem Piotrem Skargą, mieściła się tu szkoła kalwińska. Później budynek służył jako lamus dworski. W pobliżu murowańca biją źródła dające początek Białej Nidzie.

*** Przy Kopcu Kościuszki w Chebdziu.** Kopiec usypany został na wzgórzu,

z którego Tadeusz Kościuszko miał dowodzić w bitwie, która rozegrała się na pobliskich polach dnia 6 czerwca 1794 roku, a do historii przeszła jako bitwa pod Szczekocinami. Bitwa ta była jednym z największych starć zbrojnych Insurekcji Kościuszkowskiej. Podczas tego starcia wojska Polskie dysponowały ok. 15 tys. żołnierzy i 33 działami, przeciwnik był teoretycznie mniej liczny za to doskonale wyszkolony i uzbrojony. Naprzeciw wojsk Kościuszki stanęła 9 tys. armia rosyjska. Dopiero tuż przed bitwą okazało się, że Rosjan wsparły pruskie pułki pod wodzą samego króla Fryderyka Wilhelma II. Tak więc z ich dodatkowymi 17,5 tys. żołnierzami i 64 armatami nawet Kościuszko nie potrafił dać sobie rady. Bitwa mimo początkowego

Murowaniec w Moskorzowie

powodzenia zakończyła się klęską. Tylko dzięki niezwykłemu talentowi Kościuszki, który nakazał odwrót z pola bitwy nie doszło do całkowitego rozbicia wojska polskiego. W tej walce został śmiertelnie ranny Bartosz Głowacki.

4

Trasy do Nordic Walking

Trasy do Nordic Walking

Oznakowanie tras

UWAGA

Trasy są dobrze oznakowane. Wyjątek stanowią miejsca, gdzie oznakowanie zostało wykonane na brzożach oraz na drewnianych słupach energetycznych. W tych miejscach oznakowanie uległo zniszczeniu.

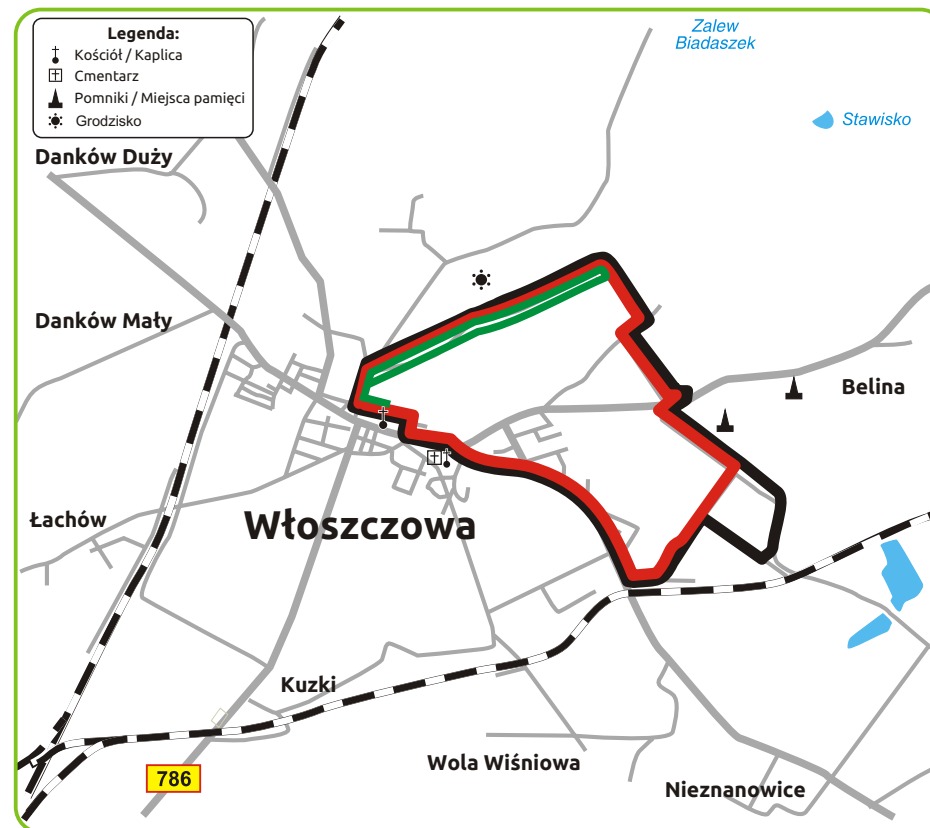
W 2014 roku na terenie gmin Włoszczowa i Kluczewsko wytyczono i oznakowano trasy do nordic walking (po 3 trasy w każdej z powyższych gmin). Uroczyste otwarcie tzw. „Nordic Walkin Park” nastąpiło 27 września 2014 roku we Włoszczowie podczas imprezy plenerowej „Jedź zdrowo i żyj na sportowo”.

Trasy powstały w ramach projektu współpracy „AKTIW – Aktywna Turystyka i Wypoczynek” realizowanego przez Lokalną Grupę Działania „Region Włoszczowski” oraz Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „U Źródeł” z Modliszewic, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013. Pomysł na realizację projektu był odpowiedzią na rosnące

zainteresowanie tą formą aktywności fizycznej w naszym powiecie. Trasy poprowadzone są chodnikami oraz asfaltowymi i gruntowymi drogami. Na trasach zamontowano tablice zawierające propozycje ćwiczeń do samodzielnego wykonania oraz punkty pomiaru tętna. Wszystkie tablice opracowano w języku polskim i angielskim.

Trasy posiadają punkty wspólne, pokrywają się lub krzyżują. Umożliwia to dowolne wydłużanie lub skracanie przejść albo zmianę kierunku marszu. Z tras mogą korzystać nie tylko entuzjaści nordic walkingu, ale również biegacze i narciarze biegowi. Trasy posiadają certyfikat Polskiej Federacji NordicWalking.

Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Włoszczowa

1 TRASA NR 1 WŁOSZCZOWA (zielona)
czas przejścia ok. 1 h **6,4 km**

2 TRASA NR 2 WŁOSZCZOWA (czerwona)
czas przejścia ok. 1'30 h **11,3 km**

3 TRASA NR 3 WŁOSZCZOWA (czarna)
czas przejścia ok. 2 h **12,9 km**

1 Trasa nr 1 - zielona

Długość trasy to około 6,4 km (czas przejścia - około 60 min). Szlak rozpoczyna się i kończy na parkingu za kościołem p.w. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie. Przed wyruszeniem należy wykonać rozgrzewkę. Propozycje ćwiczeń znajdują się na umieszczonej w tym miejscu tablicy informacyjnej. Po wykonaniu rozgrzewki należy się skierować na ul. Śliską. Na początkowych 3,2 km szlak pokrywa się z trasami czerwoną i czarną.

Chodnikiem wzdłuż ul. Śliskiej należy dojść do ul. Przedborskiej. Następnie skręcić w prawo i iść w kierunku Oleszna.

Po około 200 m (na krzyżówce, przy której stoi wysoki, drewniany krzyż) ponownie należy skręcić w prawo, na drogę wyłożoną betonowymi płytami, prowadzącą w kierunku włoszczowskiego Kopca.

Widok na włoszczowski Kopic

Przy Kopcu znajduje się punkt pomiaru tętna, tablica z informacją o ćwiczeniach i tablica ze zdjęciami z przebiegu prac archeologicznych, które były prowadzone w tym miejscu. Po krótkim postoju należy iść dalej w kierunku Włoszczowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji. Przy głównej bramie Zakładu następuje rozwidlenie szlaków. Trasy czerwona i czarna skręcają tu w prawo, trasa zielona zwraca. Tą samą drogą, mijając Kopic, należy się udać na parking za kościołem.

2 Trasa nr 2 - czerwona

Długość trasy to około 11,3 km (czas przejścia – około 1,5 godz.). Szlak rozpoczyna się i kończy na parkingu za kościołem p.w. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie. Początkowo przebieg szlaku pokrywa się z pozostałymi trasami. Należy więc udać się ul. Śliską, następnie ul. Przedborską i drogą polną wyłożoną betonowymi płytami

do Włoszczowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji, mijając po drodze Kopic. Przy głównej bramie Zakładu następuje rozwidlenie szlaków. Trasy czerwona i czarna skręcają tu w prawo, trasa zielona zwraca.

Następnie, po dojściu do ul. Partyzantów należy skręcić w lewo i chodnikiem dojść do przejścia dla pieszych. Trzeba przejść na drugą stronę drogi i kontynuować marsz w tym samym kierunku,

Tablica przy Kopcu ze zdjęciami z przebiegu prac archeologicznych przeprowadzonych w tym miejscu

Skręcamy w prawo, następnie maszerujemy prosto. Po chwili dochodzimy do punktu pomiaru tętna i tablicy ćwiczeń. Po wykonaniu ćwiczeń należy iść dalej. Na skrzyżowaniu z ul. Wiejską trzeba skręcić w prawo, a po chwili w lewo, w ul. Sosnową.

a po chwili skręcić w prawo w drogę prowadzącą przez las (droga pożarowa nr 31). Przy zachowaniu ciszy, pokonując dość długi odcinek leśny, można spotkać sarny, zające i wiele gatunków ptaków (m.in. dzięcioły, sójki, kukułki).

skrzyżowania z ul. Jędrzejowską. Po raz kolejny należy skręcić w prawo. Chodnikiem, wzdłuż ul. Jędrzejowskiej docieramy do niewielkiego ronda. W tym miejscu należy skręcić w lewo, w ul. Wschodnią. Po dojściu do ul. Partyzantów trzeba skręcić w lewo i iść chodnikiem wzdłuż ogrodzenia cmentarza parafialnego. Następnie po pasach należy przejść na drugą stronę ulicy i kierować się w stronę Rynku. Po przejściu około 300 m trzeba skręcić w prawo (przed budynkiem pizzerii) i drogą prywatną dojść do ul. Konopnickiej. Tu skręcamy w lewo i dochodzimy do parkingu za kościołem.

Na skrzyżowaniu dróg pożarowych następuje rozwidlenie szlaków. Trasa czarna wiedzie dalej prosto, czerwona – skręca w prawo w kierunku stacji PKP. Po przejściu około 700 m dochodzimy do kolejnego punktu pomiaru tętna i tablicy ćwiczeń. W tym miejscu ponownie spotyka się trasa czerwona i czarna.

Należy iść dalej prosto, a po dojściu do skrzyżowania z ul. Kolejową trzeba skręcić w prawo. Po przejściu kilkadziesiąt metrów docieramy do

3 Trasa nr 3 - czarna

Długość trasy to około 12,9 km (czas przejścia – około 2 godz.). Szlak tworzy pętlę - rozpoczyna się i kończy na parkingu za kościołem p.w. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie. Niemal przez całą długość trasa czarna pokrywa się z trasą koloru czerwonego (oraz

z zieloną na długości pierwszych 3 km). Należy udać się ul. Śliską, następnie ul. Przedborską i drogą polną wyłożoną betonowymi płytami do Włoszczo-wskiego Zakładu Wodociągów i Kana-lizacji, mijając po drodze Kopiec. Kontynuując marsz należy skręcić w prawo. Po chwili dochodzi się do punktu pomiaru tętna i tablicy ćwiczeń. Po wykonaniu ćwiczeń należy iść dalej. Na skrzyżowaniu z ul. Wiejską trzeba skręcić w prawo, a po chwili w lewo w ul. Sosnową. Następnie, po dojściu do ul. Partyzantów należy skręcić

w lewo i chodnikiem dojść do przejścia dla pieszych. W tym miejscu trzeba przejść na drugą stronę drogi i kontynuować marsz w tym samym kierunku. Po chwili należy skręcić w prawo w drogę prowadzącą przez las (droga pożarowa nr 31).

Około 1 km dalej, na skrzyżowaniu dróg pożarowych następuje rozwidlenie szlaków. Trasa czarna wiedzie dalej prosto, czerwona – skręca w prawo w kierunku stacji PKP. Idziemy prosto.

Po około 800 m droga pożarowa skręca w prawo, my również. Po przejściu kolejnych 400 m dochodzimy do rozwidlenia dróg. Szlak rowerowy, który towarzyszył nam od skrzyżowania ul. Partyzantów z drogą pożarową nr 31 skręca w lewo w kierunku torów kolejowych, my kierujemy się cały czas prosto w kierunku osiedla Tartak.

w stronę Rynku. Po przejściu około 300 m trzeba skręcić w prawo (przed budynkiem pizzerii) i drogą prywatną dojść do ul. Konopnickiej. Tu skręcamy w lewo i dochodzimy do parkingu za kościołem.

Po przejściu około 500 m dochodzimy do kolejnego punktu pomiaru tętna i tablicy ćwiczeń (w tym miejscu ponownie spotyka się trasa czerwona i czarna). Należy skręcić w lewo i iść cały czas prosto, aż do skrzyżowania z ul. Kolejową. Skręcamy w prawo. Po przejściu kilkudziesięciu metrów, na skrzyżowaniu z ul. Jędrzejowską, po raz kolejny należy skręcić w prawo. Chodnikiem biegnącym wzdłuż ul. Jędrzejowskiej docieramy do niewielkiego ronda. Należy skręcić w lewo w ul. Wschodnią. Po przejściu około 1 km docieramy do ul. Partyzantów. Trzeba skręcić w lewo i iść chodnikiem wzdłuż ogrodzenia cmentarza parafialnego. Następnie, po pasach, należy przejść na drugą stronę ulicy i kierować się

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

*** Przy Kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Włoszczowie** (opis i zdjęcie na str. 44, 45).

*** Przy włoszczowskim Kopcu.**

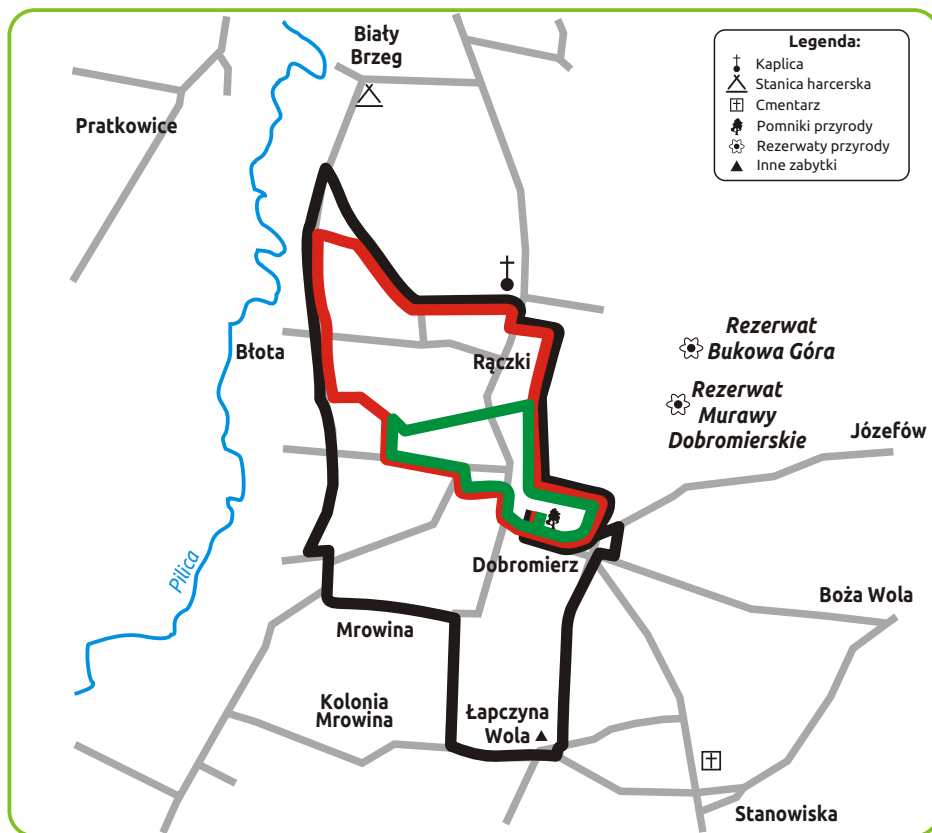
Kopiec jest wzniesieniem o średnicy około 40 m i wysokości ponad 5 m stojącym wśród włoszczowskich łąk, w pobliżu Podzamcza, dawnego centrum Włoszczowy. Nazywany jest kopcem św. Jana, gdyż stoi na nim XVIII-wieczna figura św. Jana Nepomucena – patrona wód i bagien. To relikwiarz średnio-wiecznego grodziska obronnego, które wzniesiono tu najprawdopodobniej na początku XV wieku.

Włoszczowski gródek miał kształt ściętego stożka, ze stojącą na środku drewnianą wieżą pełniącą funkcje obronne i mieszkalne. Dostęp do grodziska utrudniała palisada z ostro ciosanymi palami, fosa i rozległe bagna. Podczas badań archeologicznych w 1973 roku natrafiono na 1932 zabytkowe elementy ceramiczne, żelazne i miedziane.

*** Przy Kaplicy cmentarnej Wszystkich Świętych we Włoszczowie** (opis i zdjęcie na str. 18).

Trasy do Nordic Walking na terenie gminy Kluczewsko

1 TRASA NR 1 KLUCZEWSKO (zielona)
czas przejścia ok. 1 h **5,5 km**

2 TRASA NR 2 KLUCZEWSKO (czerwona)
czas przejścia ok. 1'30 h **9,5 km**

3 TRASA NR 3 KLUCZEWSKO (czarna)
czas przejścia ok. 2,5 h **16 km**

1 Trasa nr 1 - zielona

Długość trasy to około 5,5 km (czas przejścia – około 60 min).

Trasa rozpoczyna się i kończy na placu przed Domem Strażaka w Dobromierzu. Po zapoznaniu się z przebiegiem trasy i informacjami zamieszczonymi na stojącej tu tablicy, ruszamy w drogę. Po wyjściu z placu należy skręcić w lewo. Przez pierwsze 2 km, przebieg trasy zielonej pokrywa się z trasą czerwoną i czarną. Od Domu Strażaka towarzyszy nam również oznakowanie czarnego szlaku łącznikowego Mrowina – Biły Brzeg.

Aleja pomnikowych drzew w Dobromierzu

Idziemy prosto chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 742, mijając po drodze aleję drzew stanowiącą pomnik przyrody oraz Wiejski Ośrodek Zdrowia. Kilkanaście metrów przed znakiem z nazwą miejscowości, należy skręcić w lewo, w drogę prowadzącą w kierunku Gór Mokrych. Tuż przed lasem należy skręcić w lewo, w polną drogę. Jest tu tablica z tabelą: "Zakresy tętna dla 3 poziomów Nordic Walking". W tym miejscu do naszych tras dołącza Łódzki Szlak Konny.

w lewo (czarny pieszy szlak łącznikowy prowadzi dalej prosto). Idziemy wzdłuż młodego lasu, później wśród pól. Przed zabudowaniami należy skręcić w prawo (przy skrzyżowaniu dróg leży charakterystyczny kamień). Ścieżka prowadzi nas prosto, lekko pod górę.

W miejscu, w którym leży duży głaz następuje rozwidlenie szlaków. Trasa zielona i szlak konny skręcają w lewo, trasy czerwona i czarna prowadzą dalej prosto. Ścieżką dochodzimy do drogi wojewódzkiej nr 742. Zachowując szczególną ostrożność należy przejść na drugą stronę i kontynuować marsz prosto. Mijamy tartak. Później idziemy wśród pól.

Idziemy prosto. Przed nami rozpościera się widok na Bukową Górę. Po przebyciu kilkuset metrów trzy trasy nordic walking i szlak konny skręcają

Wkrótce należy skrócić w prawo, w drogę prowadzącą na stadion sportowy. Tuż przed płytą boiska trasy nordic walking odbijają w lewo. Kilkadziesiąt metrów dalej ponownie należy skrócić w lewo. Mijamy tablicę obrazującą zestaw ćwiczeń, które można wykonać przy użyciu kijków do nordic walking.

Po kilkuset metrach ścieżka skręca lekkim łukiem w prawo. Wkrótce dochodzimy do miejsca skrzyżowania szlaków. Pojawia się oznakowanie trasy czerwonej nordic walking, która razem z Łódzkim Szlakiem Konnym prowadzi dalej prosto. My skręcamy w lewo, a następnie idziemy prosto, aż do następnego skrzyżowania dróg (towarzyszy nam oznakowanie trasy czerwonej).

Po dojściu do skrzyżowania, zgodnie z oznakowaniem, skręcamy w lewo. Po pokonaniu około 1 km dochodzimy do zabudowań Dobromierza. Kończy się droga gruntowa, a rozpoczyna asfaltowa.

Wchodzimy po schodkach i kierujemy się w prawo. W tym miejscu dwie trasy nordic walking łączą się z pieszym szlakiem łącznikowym koloru czarnego Mrowina – Biały Brzeg. Maszerujemy chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 742. Przy szkole trzeba przejść na drugą stronę drogi i kontynuować wędrówkę w tym samym kierunku. Wkrótce docieramy do placu przy Domu Strażaka, skąd rozpoczęliśmy naszą wędrówkę.

2 Trasa nr 2 - czerwona

Długość trasy to około 9,5 km (czas przejścia – około 1,5 godz.). Trasa tworzy pętlę. Rozpoczyna i kończy się na placu przed Domem Strażaka w Dobromierzu. Przez pierwsze 2 km, przebieg trasy czerwonej pokrywa się z trasą zieloną i czarną. Od początku marszu towarzyszy nam też oznakowanie czarnego pieszego szlaku łącznikowego Mrowina - Biały Brzeg. Po wyjściu z placu należy skrócić w lewo i iść cały czas prosto chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 742, mijając po drodze aleję drzew stanowiącą pomnik przyrody oraz Wiejski Ośrodek Zdrowia. Następnie należy skrócić w lewo, w drogę prowadzącą w kierunku Gór Mokrych. Po przejściu kilkudziesięciu metrów, tuż przed lasem skręcamy w lewo, w polną drogę, mijając tablicę z tabelą: "Zakresy tętna dla 3 poziomów Nordic Walking" (w tym miejscu do naszych tras dołącza Łódzki Szlak Konny). Maszerujemy prosto, a po kilkuset metrach skręcamy w lewo (czarny

pieszy szlak łącznikowy prowadzi dalej prosto). Idziemy wzdłuż młodego lasu, później wśród pól.

Przed zabudowaniami, na skrzyżowaniu polnych ścieżek, należy skrócić w prawo, a następnie iść cały czas prosto. Po przejściu kilkuset metrów zauważamy duży głaz. W tym miejscu trasa zielona i szlak konny skręcają w lewo. My cały czas idziemy prosto. Po naszej prawej stronie rozpościera się widok na Bukową Górę. Niebawem dochodzimy do skrzyżowania dróg. Skręcamy w lewo w kierunku wsi Rączki. Drogą tą prowadzi również zielony szlak pieszy z Rączek do Przedborza.

Widok na Bukową Górę

Po przejściu kilkuset metrów dochodzimy do drogi wojewódzkiej nr 742. Zachowując szczególną ostrożność należy przejść na drugą stronę i udać się w prawo. Mijamy po drodze remizę OSP Rączki i przystanek autobusowy (w tym miejscu ma początek wspomniany wcześniej zielony szlak pieszy prowadzący do Przedborza). Chwilę później docieramy do kaplicy. Do trasy czerwonej i czarnej nordic walking dołącza pieszy czarny szlak łącznikowy Mrowina - Biały Brzeg. Tuż przed kaplicą skręcamy w lewo, a następnie kontynuujemy marsz prosto, drogą asfaltową przez około 1 km (przy kaplicy znajduje się kolejna tablica z tabelą zakresów tętna).

Później skręcamy w prawo i idziemy wzdłuż ogrodzenia placu, na którym stał niegdyś dwór. Przed tablicą z nazwą miejscowości należy skręcić w lewo, w drogę prowadzącą przez las. Po przejściu niespełna kilometra następuje rozwidlenie szlaków. Czarna trasa nordic walking wraz z czarnym szlakiem łącznikowym prowadzą dalej prosto. My skręcamy w lewo. Po przejściu kilkuset metrów docieramy

do skrzyżowania dróg leśnych. W tym miejscu nasza trasa ponownie łączy się z trasą czarną nordic walking. Pojawia się też oznakowanie pieszego szlaku niebieskiego prowadzącego z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa.

Po przejściu kilkuset metrów po prawej stronie zauważamy ciekawy okaz sosny, której pień dzieli się na trzy. Idziemy dalej prosto. Wkrótce docieramy do skrzyżowania z drogą prowadzącą na tzw. Błota. Po przeciwnej stronie stoją dwie tablice informacyjne: pierwsza z tabelą zakresów tętna, druga z propozycją ćwiczeń z użyciem kijków do nordic walking.

Kontynuujemy marsz prosto. Po przebyciu około 0,5 km trasa czerwona skręca w lewo, łącząc się z Łódzkim Szlakiem Konnym (który tworzy tu swego rodzaju "kolanko"), natomiast trasa czarna oraz niebieski szlak pieszy z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa prowadzą dalej prosto.

Początkowo ścieżka prowadzi nas prosto, później lekkim łukiem odbija w prawo. Wkrótce las się kończy. Idziemy ścieżką pomiędzy lasem, a polami uprawnymi. Kilkadziesiąt metrów dalej nasza trasa czerwona łączy się z trasą zieloną, która w tym miejscu tworzy "kolanko" i prowadzi zarówno prosto, jak i w prawo. My skręcamy w prawo (natomiast Łódzki Szlak Konny prowadzi dalej prosto). Następnie idziemy prosto, aż do skrzyżowania dróg. Tam zgodnie z oznakowaniem, skręcamy w lewo. Po pokonaniu około 1 km dochodzimy do zabudowań Dobromierza. Kończy się droga gruntowa, a rozpoczyna asfaltowa.

Wkrótce należy skręcić w prawo, w drogę prowadzącą na stadion sportowy. Tuż przed płytą boiska trasy nordic walking odbijają w lewo. Kilkadziesiąt metrów dalej ponownie należy skręcić w lewo. Mijamy tablicę obrazującą zestaw ćwiczeń, które można wykonać przy użyciu kijków do nordic walking. Wchodzimy po schodkach i kierujemy się w prawo. W tym miejscu dwie trasy nordic walking łączą się z pieszym szlakiem łącznikowym koloru czarnego Mrowina – Biały Brzeg. Maszerujemy chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 742. Przy szkole trzeba przejść na drugą stronę drogi i kontynuować wędrówkę w tym samym kierunku.

Wkrótce docieramy do placu przy Domu Strażaka, skąd rozpoczęliśmy naszą wędrowkę.

3 Trasa nr 3 - czarna

Długość trasy to około 16 km (czas przejścia – około 2,5 godz.). Trasa rozpoczyna i kończy się na placu przed Domem Strażaka w Dobromierzu. Przez pierwsze 2 km, przebieg trasy czarnej pokrywa się z trasą zieloną i czerwoną. Od początku marszu towarzyszy nam też oznakowanie czarnego pieszego szlaku łącznikowego Mrowina - Biały Brzeg. Po wyjściu z placu należy skręcić w lewo i iść cały czas prosto chodnikiem wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 742. Następnie należy skręcić w lewo w drogę prowadzącą w kierunku Gór Mokrych. Po przejściu kilkudziesięciu metrów należy skręcić w lewo, w polną drogę, mijając tablicę z tabelą: "Zakresy tętna dla 3 poziomów Nordic Walking" (w tym miejscu do naszych tras dołącza Łódzki Szlak Konny). Maszerujemy prosto, a po kilkuset metrach skręcamy w lewo (czarny pieszy szlak łącznikowy prowadzi dalej prosto). Idziemy wzdłuż lasu, później wśród pól. Przed zabudowaniami, na skrzyżowaniu polnych ścieżek, należy skręcić w prawo, a następnie iść cały czas prosto. Po przejściu kilkuset metrów docieramy do dużego głazu. W tym miejscu trasa zielona i szlak konny skręcają w lewo. My idziemy prosto. Niebawem docho-

dzimy do skrzyżowania dróg. Skręcamy w lewo w kierunku wsi Rączki. Drogą tą prowadzi również zielony szlak pieszy z Rączek do Przedborza.

Po przejściu kilkuset metrów dojdziemy do drogi wojewódzkiej nr 742. Zachowując szczególną ostrożność należy przejść na drugą stronę i udać się w prawo. Mijamy po drodze przystanek autobusowy (w tym miejscu ma początek wspomniany wcześniej zielony szlak pieszy prowadzący do Przedborza). Chwilę później docieramy do kaplicy. Do trasy czarnej i czerwonej dołącza pieszy, czarny szlak łącznikowy Mrowina - Biały Brzeg. Tuż przed kaplicą skręcamy w lewo, a następnie kontynuujemy marsz drogą asfaltową przez około 1 km (przy kaplicy znajduje się kolejna tablica z tabelą zakresów tętna).

Później skręcamy w prawo i idziemy wzdłuż ogrodzenia placu, na którym stał niegdyś dwór. Przed tablicą z nazwą miejscowości należy skręcić w lewo, w drogę prowadzącą przez las. Po przejściu niespełna kilometra

następuje rozwidlenie szlaków. Czerwona trasa nordic walking skręca w lewo, trasa czarna oraz czarny pieszy szlak łącznikowy prowadzą dalej prosto. Kilkaset metrów dalej docieramy do skrzyżowania dróg leśnych. Czarny szlak łącznikowy skręca w prawo do stacji harcerskiej Biały Brzeg, która znajduje się niedaleko, my skręcamy w lewo.

Nasza trasa łączy się z pieszym szlakiem koloru niebieskiego, prowadzącym z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa. Idziemy cały czas prosto. Wkrótce nasza trasa ponownie łączy się z trasą czerwoną nordic walking.

Uwaga

W przypadku pokonywania trasy czarnej w odwrotnym kierunku, oznakowanie namalowane na jednym z drzew może wprowadzić nas w błąd. Sugeruje bowiem, że zarówno trasa czerwona, jak i czarna skręcają w prawo, podczas gdy skręca jedynie trasa czerwona, a czarna prowadzi dalej prosto w kierunku Białego Brzegu.

Po przejściu kilkuset metrów po prawej stronie zauważamy ciekawy okaz sosny, której pień dzieli się na trzy. Idziemy dalej prosto. Wkrótce docieramy do skrzyżowania z drogą prowadzącą na tzw. Błota. Po przeciwnej stronie stoją dwie tablice informacyjne: pierwsza z tabelą zakresów tętna, druga z propozycją ćwiczeń z użyciem kijków do nordic walking. Kontynuujemy marsz prosto. Po przebyciu około 0,5 km docieramy do miejsca rozwidlenia szlaków. Trasa czerwona skręca w lewo, natomiast trasa czarna oraz niebieski szlak pieszy z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa prowadzą dalej prosto. Dołącza do nich Łódzki Szlak Konny.

Kilkaset metrów dalej las się kończy. Dochodzimy do skrzyżowania z drogą szutrową. Trasa prowadzi dalej prosto, najpierw wzdłuż młodego lasu, później wśród pól. Po przejściu około kilometra, docieramy do pierwszych zabudowań wsi Mrowina (w tym miejscu zaczyna się droga asfaltowa). Kiedy je minimy, musimy skręcić w lewo, a po kilkudziesięciu metrach w prawo, w kierunku centrum wsi. Od tego skrzyżowania, do naszych szlaków dołącza czarny szlak pieszy łącznikowy z Białego Brzegu do Mrowiny. Idąc prosto mijamy po prawej stronie kapliczkę św. Floriana i przystanek autobusowy. Tuż za nim znajduje się ostry zakręt w prawo. Zgodnie z oznakowaniem skręcamy w lewo, natomiast pozostałe, towarzyszące nam szlaki skręcają w prawo.

Po dojściu do skrzyżowania trzeba skręcić w lewo w kierunku Łączyna Wola. Po drodze mijamy dwie kapliczki, jedną z figurką Matki Boskiej, drugą św. Jana Nepomucena.

Idziemy cały czas drogą asfaltową. Po przebyciu około kilometra docieramy do miejscowości Kolonia Łączyna Wola. Pod koniec wsi, tuż przed kapliczką należy skręcić w prawo. Następnie idąc cały czas prosto docieramy do kolejnej miejscowości – do Kolonii Mrowina.

Figura św. Jana Nepomucena w Kolonii Mrowinie

Kapliczka z figurą Matki Boskiej w Kolonii Mrowinie

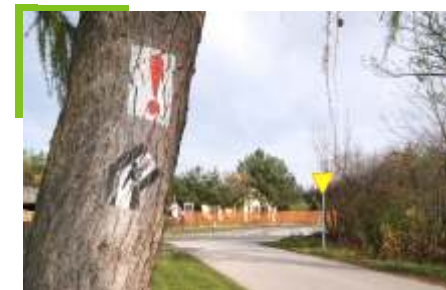
Wkrótce Kolonia Mrowina się kończy, a zaczyna Łączyna Wola. Idziemy cały czas prosto, później lekkim tukiem w prawo. Mijamy drewniany krzyż, a po kilkudziesięciu metrach po lewej stronie możemy podziwiać ruiny zboru ariańskiego. Tuż za ogrodzeniem placu, na którym znajdują się ruiny, skręcamy w lewo. Znajduje się tu tablica z zestawem ćwiczeń do wykonania przy użyciu kijków do nordic walking.

Tablica przy ruinach zboru w Łączynie Woli, z propozycją ćwiczeń z kijkami do nordic walking

Idziemy wzdłuż bocznej ściany budynku OSP, następnie przez furtkę wychodzimy z placu na ulicę. Kierujemy się w prawo, a chwilę później w lewo. Wkrótce mijamy znak informujący nas o końcu miejscowości. Maszerujemy prosto przez około 1,5 km, aż do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 742. Zachowując szczególną ostrożność przechodzimy na drugą stronę i kontynuujemy marsz prosto.

Kilkadziesiąt metrów dalej trasa skręca w lewo, w drogę polną. Chwilę później ponownie skręca w lewo.

Po przejściu kilkuset metrów dojdziemy do drogi prowadzącej z Dobromierza w kierunku Gór Mokrych. Skręcamy w lewo. W tym miejscu nasza trasa łączy się z Łódzkim Szlakiem

Konnym, który kawatek dalej skręca w prawo w drogę polną, którą szliśmy na początku naszej wędrowki. Zamknęliśmy naszą pętlę, ale kierujemy się dalej prosto, by zakończyć marsz w miejscu, gdzie go zaczynaliśmy, czyli przy Domu Strażaka w Dobromierzu. Po dojściu do drogi wojewódzkiej nr 742 skręcamy więc w prawo, a następnie kilkaset metrów podążamy prosto. Wkrótce docieramy na plac Domu Strażaka.

WARTO ZATRZYMAĆ SIĘ NA DŁUŻEJ

*** Przy ruinach zboru kalwińskiego w Łapczynej Woli.**

Na niewielkim wzniesieniu w Łapczynej Woli, przed 1629 rokiem, powstał zbór kalwiński. Ufundowali go wyznawcy tej religii - Bobrownicy, właściciele pobliskich Bobrownik. Do dziś od strony zachodniej zachowała się kwad-

ratowa wieża, która niegdyś miała trzy kondygnacje. Zbór funkcjonował jeszcze w 1730 roku i odprawiano w nim nabożeństwa. Opustoszał około 1754 roku. Według zapisków historycznych na początku XX wieku złodzieje obrabowali trumny fundatorów znajdujące się w podziemiach zboru.

5

Ścieżki edukacyjne

Leśna Ścieżka Dydaktyczna „Poznajemy las” została utworzona w 2005 roku przez Nadleśnictwo Włoszczowa. Znajduje się przy Szkółce Leśnej w Koniecznie. W 2007 roku wyposa-

żono ją w taras widokowy, drewniane kładki, ławki i stoły. Na ścieżce o długości 3,5 km znajduje się XIV przystanków wyposażonych w tablice informacyjne o florze i faunie ziemi włoszczowskiej.

I **Przystankiem** jest wiatka edukacyjna z punktem edukacji leśnej oraz **Leśna Izba Edukacyjna**. Punkt edukacji leśnej utworzono w 2001 roku. Do 2004 roku był to niewielki, ogrodzony żerdziami, fragment terenu bezpośrednio przylegający do szkółki, wyposażony w 15 tablic z opisami i fotografiami o tematyce przyrodniczej, zestaw ław i stołów oraz miejsce na ognisko. Obecnie jest tu drewniana wiatka edukacyjna ze stołami, ławkami, murowany kominek, tablice o tematyce leśnej oraz mapa Leśnej Ścieżki Dydaktycznej. Leśna Izba Edukacyjna została otwarta w 2008 roku. To doskonałe miejsce na poznanie przyrody. W budynku jest sala wyposażona w szereg pomocy dydaktycznych, m.in. książki, albumy, filmy, tablice edukacyjne, sprzęt multimedialny. Przystanek ten położony jest przy szlaku rowerowym „Lasami dookoła Włoszczowy”.

II **II przystanek** to **Szkółka Leśna** założona w 1987 roku. Na powierzchni 9,63 ha znajduje się 9 kwater z uprawami sadzonek drzew przeznaczonych na własny użytek i do sprzedaży detalicznej.

III Z tablicy informacyjnej na **III przystanku „Las świeży”** możemy dowiedzieć się o glebach lasu świeżego, składzie gatunkowym drzewostanu i obszarze jaki zajmuje ten rodzaj lasu w skali kraju.

IV Na **przystanku IV** o nazwie **„Uprawa leśna na siedlisku boru mieszanego wilgotnego”** opisane są fazy rozwoju drzewostanu.

V Wiedzę na temat roślinności poszczególnych warstw lasu zdobędziemy na **przystanku V „Struktura pionowa lasu, piętra roślinne w lesie”**.

VI Drewniany taras z widokiem na bagno znajduje się na **przystanku VI „Siedlisko bagiennne, bagno”**. Występują tu charakterystyczne gatunki roślin bagiennych takie, jak: żurawina błotna, wełnianka pochwowata, modrzewnica zwyczajna, mchy torfowe, płonnik zwyczajny, turzycza pospolita, bagno zwyczajne, borówka bagienna.

VII Przy **przystanku VII** o nazwie **„Znaczenie lasu w produkcji drewna - zasadność wycinania lasu, celowość ekonomiczna tego procesu - wprowadzenie podszytów w lesie”** znajduje się tablica zatytułowana **„Drewno - produkt doskonały”**. Możemy się z niej dowiedzieć m.in. o warstwach z jakich składa się pień drzewa.

VIII Miejscem odpoczynku może być **przystanek VIII „Ochrona lasu, miejsce ochrony lasu w całokształcie gospodarki leśnej”**, przy którym są drewniane ławki i stoły. Z tablic uzyskamy informacje o mrówkach i budowanych przez nie mrowiskach oraz o tym, czym jest remiza w lesie.

IX **Przystanek IX „Bór bagienny na torfowisku wysokim”** dostarczy nam informacji o procesie powstawania torfowiska oraz o roślinności porastającej torfowisko i bór bagienny.

Uwaga

Do tego miejsca nie prowadzi żadna ścieżka. Aby się tu dostać, należy przejść przez rosnące tu licznie krzaczki jagód.

X Na **przystanku X „Podział powierzchniowy lasu, linie podziału powierzchniowego, słupek oddziałowy, numeracja, mapa leśna”** możemy zapoznać się z funkcjami podziału powierzchniowego, wyglądem słupków oddziałowych i miejscami ich ustawiania.

XI Wśród myśliwych na samiec bażanta mówi się kura, a na samca jelenia - byk. Inne przykłady gwary łowieckiej i ciekawostki o dzikach, sarnach, lisach, bobrach i jeleniu szlachetnym przeczytamy na tablicach znajdujących się przy **przystanku XI „Zwierzyna leśna, gospodarka łowiecka w lasach”**. Jest tu również ławka drewniana, a kilka metrów dalej paśnik dla zwierząt.

XII Drewniana kładka poprowadzona przez podmokły fragment lasu prowadzi obok **przystanku XII „Procesy naturalnego wydzielania się drzew, rola drewna martwego”**

w ekosystemie leśnym". Z tablicy zatytułowanej „Zmurszały pień” dowiemy się o tym, że drzewo stanowi schronienie i dostarcza pokarmu drobnym zwierzętom, owadom i mikroorganizmom, nawet po śmierci. Jego pień zostaje przetworzony, a składniki które kiedyś drzewo pobierało, by rosnąć, wracają do gleby użyźniając ją.

XIII Przystanek XIII „Nora borsuka” to miejsce z opuszczoną norą, w której prawdopodobnie mieszkał borsuk. Na tablicy przeczytamy o bu-

dowie nory i sposobie urządzenia legowiska przez to zwierzę.

XIV Przy **przystanku XIV „Płody runa leśnego: jagody, poziomki, grzyby - ważnym źródłem dodatkowych przychodów miejscowej ludności i zachętą do rekreacyjnego spędzania wolnego czasu”** zlokalizowane są dwie tablice z informacjami o grzybach jadalnych oraz owocach leśnych: poziomkach, jeżynach, jagodach i żurawinach.

Leśna Ścieżka Przyrodniczo-Edukacyjna koło Radkowa

Leśna Ścieżka Przyrodniczo-Edukacyjna została utworzona w 2009 roku. Znajduje się na terenie Nadleśnictwa Koniecpol, niedaleko Radkowa. Trasa ścieżki rozpoczyna się przy Leśniczówce Radków (600 metrów od drogi Bebelno-Krasów-Radków). Wyposażona jest w wiatę, drewniane ławki i stoły. Przy wiacie znajduje się miejsce na ognisko. Na ścieżce o długości 2,2 km jest 10 przystanków wyposażonych w tablice informacyjne

o tematyce leśnej. Trasa prowadzi drogą gruntową, a szacowany czas przejścia to około 1,5 godziny.

Leśna Ścieżka Przyrodniczo-Edukacyjna została wybudowana z inicjatywy władz Gminy Radków przez Nadleśnictwo Koniecpol, do sfinansowania elementów ścieżki dołożył się także Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Kielcach oraz Starostwo Powiatowe we Włoszczowie.

PRZYSTANKI NA LEŚNEJ ŚCIEŻCE DYDAKTYCZNEJ

I Przystanek I - Leśna Ścieżka Przyrodniczo-Edukacyjna

Przystanek I stanowi początek Leśnej Ścieżki Przyrodniczo-Edukacyjnej. Z tablicy umieszczonej naprzeciwko Leśniczówki dowiemy się m.in. o zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Koniecpol oraz o zasadach korzystania ze ścieżki. Jest tu również mapka z zaznaczoną trasą ścieżki.

II Przystanek II - Leśne zwierzęta

Z tablicy informacyjnej na przystanku II możemy dowiedzieć się jakie zwierzęta mamy szansę spotkać spacerując po lesie. Znajduje się tu opis dzika, sarny, jelenia europejskiego, lisa, zająca szaraka, jeża, wiewiórki i kuny leśnej.

W pobliżu zbudowano drewnianą wiatę ze stołami i miejscem na ognisko.

III Przystanek III - Ochrona lasu

Las narażony jest na wiele zagrożeń m.in. pożar, szkodniki, silny wiatr. Przed czym jeszcze leśnicy chronią las i jakie są metody przeciwdziałania zagrożeniom dowiemy się z tablicy informacyjnej na przystanku III.

IV Przystanek IV - Gospodarka łowiecka

Na przystanku IV dowiemy się czym jest łowiectwo i myślistwo, o zwyczajach i tradycji łowiectwa w Polsce oraz celach gospodarki łowieckiej. Na tablicy informacyjnej wyjaśniono również co w gwarze myśliwskiej oznaczają słowa: tabakiera, grandle, cewki, tyżki, klapak i latarnia.

V Przystanek V - Ekosystem leśny

Z tablicy na przystanku V dowiemy się m.in. czym jest ekosystem oraz jak skład gatunkowy sadzonych w lesie drzew wpływa na to, jakie zwierzęta zasiedlają dany teren.

VI Przystanek VI - Zasoby przyrodnicze

Na przystanku VI możemy przeczytać o zasobach przyrodniczych Nadleśnictwa Koniecpol m.in. o różnorodności występujących tu roślin i zwierząt - również tych chronionych; o rezerwacie przyrody „Kępina” niedaleko Szczekocin oraz o Parku Krajobrazowym Orlich Gniazd.

VII Przystanek VII - Woda w lesie

Co kryje się pod hasłem retencja wodna lasu i jaką rolę odgrywają bagienka - odpowiedzi na te pytania uzyskamy na przystanku VII, poświęconym wodzie w lesie.

VIII Przystanek VIII - Ptaki

Tablica informacyjna na przystanku VIII poświęcona jest ptakom, bez których las byłby bardzo smutny. Możemy się tu dowiedzieć jak ważną rolę w życiu lasu odgrywają ptaki oraz obejrzeć piękne zdjęcia sikorki bogatki,

kowalika, zimorodka, sójki, dzięcioła dużego i myszotowa włochatego.

IX Przystanek IX - Leśne przysmaki

Las to duża stołówka, w której każdy znajdzie dla siebie coś smacznego - takie słowa przeczytamy na tablicy informacyjnej znajdującej się na przystanku IX. Dowiemy się tu o bogactwie różnego rodzaju specjałów, które oferuje nam las, zarówno tych powszechnie znanych (poziomki, jagody, grzyby), jak również tych pozyskiwanych rzadko (kwiaty, soki z różnych drzew, zioła, które niegdyś były często wykorzystywane do sporządzania maści, syropów i wywarów na różnego rodzaju dolegliwości).

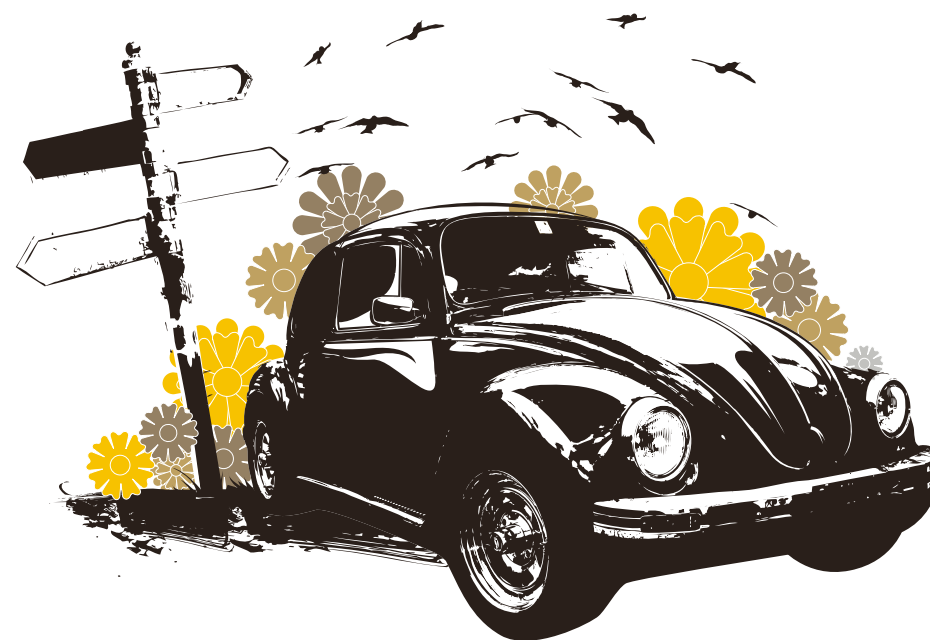
X Przystanek X - Gospodarka leśna

Czym jest gospodarka leśna oraz Plan Urządzenia Lasu? W jakich gałęziach przemysłu wykorzystuje się zasoby leśne? - na te pytania uzyskamy odpowiedź na przystanku X.

6

Szlaki samochodowe

Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej

Logo szlaku

Drewniane zabytki to prawdziwe perełki regionu świętokrzyskiego, tym cenniejsze, że do dnia dzisiejszego nie zachowało się ich zbyt wiele.

Najpiękniejsze drewniane kościołki, dzwonnice, chałupy i dwory można zobaczyć podróżując samochodowym Szlakiem Architektury Drewnianej Województwa Świętokrzyskiego.

Utworzony w województwie świętokrzyskim szlak jest kompatybilny ze Szlakiem Architektury Drewnianej w Małopolsce, na Śląsku i Podkarpaciu.

Szlak świętokrzyski tworzą 4 trasy oraz tzw. Mała Pętla Kielecka, zawężająca swój zasięg do stolicy regionu. Obejmuje on blisko 60 obiektów, trzy z nich

Oznakowanie szlaku

znajdują się na terenie Powiatu Włoszczowskiego:

- **Kaplica cmentarna św. Anny w Kurzelowie** (Gmina Włoszczowa),
- **Kościół p.w. Narodzenia NMP w Bebelnie** (Gmina Włoszczowa),
- **Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Kossowie** (Gmina Radków).

Obiekty te znajdują się na Trasie 2: Małogoszcz – Kurzelów – Bebelno – Kossów – Rakoszyn – Trzciniac – Obiechów – Mieronice – Krzcięcice – Mierzwin – Mnichów – Chomentów – Tokarnia – Rembieszyce

Przy zabytkach znajdują się tablice informacyjne z opisem danego obiektu

Kaplica cmentarna w Kurzelowie

Drewniana dzwonnica przy Kościele w Kurzelowie

w trzech wersjach językowych, mapką oraz zdjęciami i informacją o tym, które obiekty szlaku znajdują się w pobliżu. Koordynatorem projektu „Szlak Architektury Drewnianej” jest Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego, która na oznakowanie szlaku otrzymała dotacje z Ministerstwa Sportu i Turystyki. W działaniach zmierzających do pow-

Drewniana dzwonnica przy Kościele w Bebelnie

stania szlaku brał również udział Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego wspierając projekt merytorycznie i finansowo. Wsparcia udzieliła również Kuria Kielecka oraz Kielecki Oddział Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków.

Opisy obiektów, znajdujących się na terenie powiatu włoszczowskiego, można znaleźć na stronach: 20, 30, 31.

Drewniana dzwonnica przy Kościele w Kossowie

Kościół w Kossowie

Kościół w Bebelnie

Szlak Przygody – Kraina Natury

Logo szlaku

Oznakowanie szlaku

„Szlak Przygody” to sieciowy produkt turystyczny utworzony w 2013 roku na terenie województwa świętokrzyskiego i części mazowieckiego. Oparty jest na systemie lojalnościowym. Turysta, który odwiedza poszczególne punkty na szlaku, zdobywa punkty, które następnie może wymienić na nagrody.

Przedsięwzięcie jest wspólnym pomysłem sześciu lokalnych grup działania: Białe Ługi, Dorzecze Bobrzy, Nad Czarną i Pilicą, Wokół Łysej Góry, Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej oraz Krzemieny Krąg.

Szlak swym zasięgiem obejmuje aż 850 km tras, na których znajduje się ponad 100 oznakowanych atrakcji.

Wszystkie są ściśle związane z historią i kulturą regionu. Aby sprostać różnym gustom turystów utworzono 6 krain tematycznych: Kraina Sacrum i Profanum, Kraina Talentów, Kraina Natury, Kraina Legend, Kraina Czterech Żywiołów, Kraina Kultur.

Jedną z Krain – Kraina Natury, która obejmuje swym zasięgiem fragment powiatu włoszczowskiego (gminę Kraścin), to raj dla osób szukających odpoczynku w otoczeniu dzikiej przyrody. Można tu spotkać bociana czarnego, żurawie, czy cietrzewie, zobaczyć rzadkie i chronione rośliny, aktywnie spędzić czas wśród lasów i łąk. Nie brakuje też ciekawych miejsc związanych z kulturą i tradycją.

PRZYSTANKI NA SZLAKU PRZYGODY, ZNAJDUJĄCE SIĘ NA TERENIE POWIATU WŁOSZCZOWSKIEGO:

I Kościół w Olesznie

Historia budowy kościoła w Olesznie jest niezwykle ciekawa, pełna niewyjaśnionych i zagadkowych wydarzeń. Legenda mówi o tym, że kiedy Marcin Szyszkowski postanowił kontynuować budowę świątyni „niewidzialna ręka” w nocy niszczyła to, co robotnicy zrobili za dnia. Wówczas pobożny dziedzic zdając się na wolę Opatrzności, nakazał zaprząć parę wołów do ociosanej belki

i puścić samopas. Zwierzęta zawlekły belkę na wysoką górę w Olesznie i przykłęknęły. Na tym miejscu, od tamtej pory zaczęła się ukazywać jasność, a wśród niej postać Boga Rodzicy. Rozpoczęto tam budowę kościoła z kamienia i cegły. Gdy doprowadzono ściany pod dach, niepokoje wszczęte w kraju przerwały budowę. Najazd Szwedów, pożary i morowe powietrze uniemożliwiły dalsze prace. Dopiero, gdy sytuacja w kraju uspokoiła się

nico, nowi dziedzice – Podoscy – postanowili ukończyć budowę. Również z obrazem, który znajduje się w ołtarzu głównym kościoła, wiąże się niezwykła historia. Początkowo obraz z wizerunkiem Najświętszej Maryi Panny namalowany na płótnie na wzór obrazu częstochowskiego, znajdował się w kościele chotowskim. Kiedy dokładnie tam trafił – nie wiadomo. Przekazy ludowe mówią, iż przywieźli go Tatarzy, którzy ze zgrabionym gdzieś łupem przejeżdżali przez Chotów. Musieli oni zostawić obraz, gdyż konie nie chciały dalej ciągnąć wozu, na którym znajdowało się płótno. Teresa Podoska zapragnęła, by w nowej świątyni w Olesznie znalazł się właśnie ten obraz. Biskup Stefan Wydźga wolę testatorki zaakceptował i pozwolił na uroczyste przeniesienie, które nastąpiło w dniu 2 lipca 1680 roku. Gdy jednak w 1732 roku w kościół uderzył piorun i spalił dach, ówczesny proboszcz chotowski bez zezwolenia swej władzy obraz cudowny z bractwem, księgami i klejnotami przenióś do Chotowa. W wyniku tego zdarzenia nastąpił proces kanoniczny, zakończony

dekretem prymasowskim nakazującym zwrot kościołowi oleszyńskiemu wszystkiego, co zostało zabrane. W dniu 21 lipca 1765 roku obraz w uroczystej procesji został przeniesiony do kościoła w Olesznie i umieszczony na dawnym miejscu. Ludność uczestnicząca w procesji zaczęła opowiadać, że zboże, które potratowano podczas przeniesienia, na drugi dzień cudownie powstało, a z obrazu, po ustawieniu go w ołtarzu, wystąpiła jasność niezwykła i siła niebieska uzdrawiająca wszelkie niemoce w całej parafii. Od tego czasu wzmogła się jeszcze bardziej cześć dla świętego wizerunku.

II Kościół p.w. św. Doroty i św. Tekli w Krasocinie

Zbudowany z kamienia i cegły kościół wystawił w latach 1853-1856 ówczesny dziedzic Krasocina Hipolit Stojewski. Zapewne też on wybrał projekt tej świątyni, z różnych prac nieżyjącego już wtedy profesora architektury na Uniwersytecie Warszawskim - Piotra Aignera. Wybrany projekt należało oczywiście dostosować do miejscowych realiów, życzeń fundatora i strony kościelnej. Uczynił to Aleksander Dunin-Borkowski, odpowiedzialny za budownictwo w urzędzie powiatu kieleckiego.

Kościół konsekrował biskup Maciej Majerczak w roku 1868. Świątynia jest przykładem zapóźnionego i uproszczonego klasycyzmu. We wnętrzu świątyni należy zwrócić uwagę na pokryty polichromią strop oraz elementy prze-

niesione ze starego, drewnianego kościoła: rokokową ambonę z drugiej połowy XVIII wieku, a także ołtarz główny i drewnianą chrzcielnicę z tegoż stulecia.

III Ruiny na Górze św. Michała w Gruszczyńcu

Ruiny stoją na jednym z najwyższych szczytów Pasma Przedborsko – Matogoskiego - górze św. Michała, o wysokości 332,2 m n.p.m. Są najprawdopodobniej pozostałością po kościele wybudowanym przez Gruszczyńskich lub Chotowskich w drugiej połowie XVI wieku. Wzniesiono go z żółtopomarańczowego piaskowca, w który obfituje okolica.

Istnieją przypuszczenia, że funkcjonował tu zakon Marków, Kartuzów lub św. Jacka. W okresie reformacji kościół zamieniono na zbór, a po wydaleniu arian z Polski w 1658 roku opustoszał. Jeszcze w okresie międzywojennym wysoki szczyt ściany frontowej ruin był widoczny z okolic Włoszczowy, Łopuszna oraz góry zamkowej w Chęcinach. W czasie okupacji niemieckiej zniszczono go wraz ze ścianą zachodnią.

Corocznie pod koniec września, tj. na św. Michała, w gruszczyńskich ruinach odprawiana jest msza święta.

IV Dwór w Ludyni

W Ludyni jest miejsce, w którym można poczuć się niczym w bajce. To otoczony stawami i parkiem dworek oraz dawny zbór. Nagrywano tu sceny do filmów: „Syzyfowe prace” i „Przedwiośnie”. Dwór został wybudowany w drugiej połowie XVIII wieku przez Piotra Tęgoborskiego. Jest drewniany i parterowy. Od frontu główną oś budynku akcentuje postawiony na starym cokole ganek.

W sąsiedztwie znajduje się zbór ariański (lub kalwiński) powstały w połowie XVI wieku. Później służył jako lamus dworski. Ma czterospadowy dach kryty gontem, a dawny „sakralny” charakter budynku dokumentuje niewielka sygnaturka.

Kompleks stanowi własność prywatną.

Projekt "Szlak Przygody" został sfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Rozwoju Obsza-

rów Wiejskich na lata 2007-2013.

Wykaz firm i instytucji, czyli partnerów projektu, znajduje się na stronie internetowej: www.szlakprzygody.eu. Zamieszczono tam również formularz zamówienia karty lojalnościowej oraz szczegółowe informacje o przedsięwzięciu.

„Skarbiec Świętokrzyski.

Szlak Architektury Drewnianej i Średniowiecznej”

Szlak łączący 32 najpiękniejsze świątynie diecezji kieleckiej powstał w 2013 roku, w ramach projektu realizowanego przez Stowarzyszenie na rzecz Ochrony i Promocji Sztuki Sakralnej „Ars Sacra” we współpracy z EPRD Biurem Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego.

Trasa liczy 500 km długości. Świątynie stanowiące poszczególne przystanki na szlaku, znajdują się w następujących miejscowościach: Tarczek, Szaniec, Nowy Korczyn, Stary Korczyn, Moskorzew, Skalbmierz, Stopnica, Szydłów, Krzcięcice, Cudzynowice, Probołowice, Mnichów, Świniary, Rakoszyn, Obiechów, Gorzków, Kielce-Zagórze, Kurzelów, Mieronice, Busko-Zdrój, Chotel Czerwony, Kossów, Zagość, Imielno, Gorystawice, Wiślica, Zborówek, Bodzentyn, Bejsce, Chotelek, Radkowice.

Wnętrze świątyni w Kurzelowie
- wsparcie żeber sklepienia na centralnym filarze

Znaczną część tych zabytków zbudowano w średniowieczu, niektóre jako kościoły ekspicyjne (pokutne) lub unikatowe świątynie drewniane.

W celu utworzenia szlaku i udostępnienia zabytków zwiedzającym, 28 obiektów poddano renowacji obejmującej przebudowę i wykonanie prac konserwatorskich, podczas gdy 4 pozostałe oznakowano.

Wartość całego projektu przekraczała 17,5 mln złotych, z których 12 mln zł stanowiło dofinansowanie unijne. Projekt realizowano w ramach działania 2.3 „Promocja gospodarcza i turystyczna regionu” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007 - 2013.

Wśród 32 świątyń połączonych szlakiem, trzy znajdują się na terenie powiatu włoszczowskiego. Są to:

- **Pokolegiacki kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kurzelowie** (opis i zdjęcie na str. 43, 44).

- **Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Kossowie** (opis i zdjęcie na str. 30).

- **Kościół p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie** (opis i zdjęcie na str. 46, 47).

Kościół w Kurzelowie

Kościół w Kossowie

Kościół w Moskorzewie

7

Szlak wodny Pilicy

Szlak wodny Pilicy

Pilica, która fragmentami stanowi zachodnią granicę powiatu włoszczowskiego, to najdłuższy lewobrzeżny dopływ Wisły o długości 342 km i średnim spadku 0,5 promila. Pokonując Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Małopolską i Nizinę Mazowiecką płynie między innymi przez Szczekociny, Koniecpol, Maluszyn, Przedbórz, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki, Spatę, Białobrzegi i Warkę. Pilica urokliwie meandruje wśród rozległych łąk, lasów oraz bagienek tworząc liczne wysypki i zakola. Najcenniejsze fragmenty dorzecza Pilicy są chronione w 3 parkach krajo-
brazowych: Przedborskim, Sulejowskim i Spalskim.

W 2006 roku przedstawiciele gmin i powiatów z terenów nadpilicznych oraz Marszałek Województwa Łódzkiego podjęli działania zmierzające do wyznaczenia i oznakowania szlaku kajakowego rzeką Pilicą. Prace trwały dwa lata. W maju 2008 roku dokonano uroczystego otwarcia szlaku, którego długość wynosi 228 km. Szlak wykorzystuje walory kulturowe, krajoznawcze i wypoczynkowe dorzecza Pilicy. Trasa jest dobrze oznakowana, a znalezienie miejsca na biwak nie stanowi problemu.

Początek trasy znajduje się w Szczekocinach. Jednak ze względu na dużą uciążliwość (co najmniej 7 przenosek),

najpopularniejszym miejscem do rozpoczęcia spływu jest Maluszyn. Stąd potrzeba około 10 dni, aby doплыć do ujścia Pilicy do Wisły (na trasie Maluszyn – ujście do Wisły jest jedna przenoska przez zaporę w Smardzewicach).

Najłatwiejszym odcinkiem szlaku, doskonale nadającym się do spływów rodzinnych z dziećmi jest 90-kilometrowy odcinek od Maluszyna do Sulejowa. Odcinek ten nie wymaga ani jednej przenoski. Jest tu wiele fajnych miejsc do kąpieli, a czysta woda do niej zachęca. Pokonanie odcinka Maluszyn – Sulejów wymaga ok. 5 dni wiośtowania.

Proponowanym, jednodniowym, odcinkiem jest trasa Maluszyn (gm. Żytno) - Krzętów (gm. Wielgomłyny). Rzeka na dystansie do wsi Sudzin jest dość rwąca i kręta. Koło wsi Folwark, z prawej strony, wplywa rzeka Czarna, znacznie poszerzając i uspokajając nurt rzeki. Na całej długości spływu widać ptactwo oraz zwierzęta wodne i wodno-łądowe, szczególnie w okolicach wsi Bobrowniki i Krzętów, gdzie można

spotkać również bobry. W urwistych, piaszczystych brzegach widać norki jaskółek brzegówek. W czasie spływu dodatkową przeszkodę stanowią po-

walone i rosnące przy wodzie drzewa, a także mosty będące na wysokości około 1,5 m nad nurtem rzeki. Czas spływu wynosi około 4-6 godz.

Łódzki Szlak Konny

Łódzki Szlak Konny

Długość szlaku: 2000 km

Oznakowanie szlaku

Szlak konny obejmuje obszar województwa łódzkiego i niewielki fragment województwa świętokrzyskiego (powiat włoszczowski, gmina Kluczewsko). Jest najdłuższą trasą w Europie przeznaczoną do uprawiania turystyki konnej. Powstał w ramach projektu „Turystyka w siodle – infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego”, którego beneficjentem jest województwo łódzkie. Szlak, którego patronem jest major Henryk „Hubal” Dobrzański, składa się z dwóch pętli połączonych łącznikami:

- wewnętrznej, okalającej stolicę województwa,
- zewnętrznej poprowadzonej wzdłuż granic województwa.

Wzdłuż lub w pobliżu trasy rozmie-

szczonych jest ponad 200 ośrodków jazdy konnej. Większość z nich oferuje usługi noclegowe i gastronomiczne. Na trasie Łódzkiego Szlaku Konnego udostępniono 21 miejsc postojowych. Zostały one wyposażone w obiekty niezbędne w czasie postoju i odpoczynku, m.in. koniowiązy, miejsca popasu i wybieg dla koni, wiaty, altany, zagrody. Miejsca postojowe otaczają drewniane ogrodzenia. Dostęp do tej infrastruktury jest bezpłatny. Przewidziano także udogodnienia dla niepełnosprawnych turystów. Jest też 30 Punktów Informacji i Monitorowania Turysty, które wyposażono w sprzęt komputerowy i nawigacyjny. Nawigacje oraz lokalizatory GPS można wypożyczyć bezpłatnie.

Uwaga

Fragment szlaku przebiegający przez powiat włoszczowski jest dobrze oznakowany. Niewielkie trudności możemy napotkać jedynie na ostatnim odcinku prowadzącym przez nadpiliczną łąkę. Brak tu drzew i słupów, na których można namalować oznakowanie, a w okresie letnim trawa jest dość wysoka i czasem trudno zlokalizować ścieżkę.

Omawiając szlak skupimy się jedynie na fragmencie przebiegającym przez powiat włoszczowski (długość szlaku to około 12,5 km). Początkowo szlak biegnie wzdłuż granicy między województwem łódzkim i świętokrzyskim, w lesie około 1 kilometra od Józefowa. Po przebyciu kilkuset

metrów piaszczystą, leśną drogą, dojeżdżamy do drogi asfaltowej, prowadzącej z Dobromierza, przez Józefów, do Gór Mokrych. W tym miejscu należy skrócić w prawo.

Udajemy się w kierunku Dobromierza. Oprócz oznakowania szlaku konnego zauważamy oznakowanie zielonego szlaku pieszego prowadzącego z Rączek do Przedborza (ok. 1,5 km dalej szlak zielony skręca w prawo w kierunku Rezerwatu „Murawy Dobromierskie”). Po przejechaniu około 2 kilometrów, tuż przed Dobromierzem należy skrócić w prawo, w pełną drogę. Znajduje się tu tablica związana z trasami nordic walking, gdyż trzy trasy: koloru zielonego, czerwonego i czarnego, które prowadzą z Dobromierza, też skręcają w tę samą drogę, co nasz szlak. Drogą tą prowadzi też czarny, pieszy szlak łącznikowy z Mrowiny do Białego Brzegu. Jedziemy prosto. Przed nami rozpościera się widok na Bukową Górę. Po przebyciu kilkuset metrów szlak konny i trzy trasy nordic walking skręcają w lewo i prowadzą początkowo wzdłuż mło-

Widok na Bukową Górę

dego lasu, później wśród pól (wspomniany wcześniej szlak czarny, prowadzi dalej prosto).

Po przejechaniu kilkuset metrów, przed zabudowaniami, należy skrócić w prawo (przy skrzyżowaniu dróg leży charakterystyczny kamień). Ścieżka prowadzi nas prosto, lekko pod górę.

Dojeżdżamy do miejsca, w którym leży duży głaz. Namalowane na nim oznakowanie nakazuje nam skrócić w lewo. W lewo skręca też zielona trasa nordic walking, natomiast trasy koloru czerwonego i czarnego bieżą dalej prosto.

Ścieżka prowadzi nas lekko w dół, w kierunku drogi wojewódzkiej nr 742. Zachowując szczególną ostrożność należy przejechać na drugą stronę i kontynuować jazdę prosto. Z lewej mijamy tartak. Później jedziemy wśród pól.

Po kilkuset metrach ścieżka skręca lekkim łukiem w prawo. Po lewej rośnie młody las. Wkrótce towarzysząca nam do tej pory zielona trasa nordic walking skręca w lewo, natomiast pojawia się oznakowanie trasy czerwonej. Wjeżdżamy w las. Początkowo ścieżka prowadzi prosto, później odbija lekko w lewo.

Kilkadziesiąt metrów dalej dojeżdżamy do skrzyżowania leśnych ścieżek. Czerwona trasa nordic walking skręca w prawo, my skręcamy w lewo, dotychczasając do trasy czarnej nordic walking i pieszego, niebieskiego szlaku z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa.

Szlak prowadzi nas cały czas prosto, leśną ścieżką. Na przeważającym odcinku jest ona piaszczysta i pokonujemy ją bez problemu. Tylko w jednym miejscu, w obniżeniu terenu, po intensywnych opadach deszczu zbiera się woda, tworząc dość głęboką kałużę. Jeśli koń boi się przez nią przejść, należy zjechać ze ścieżki i ominąć ją prawą stroną.

Jedziemy dalej. Wkrótce las się kończy i dojeżdżamy do skrzyżowania z drogą szutrową. Szlak prowadzi prosto, najpierw wzdłuż młodego lasu, później wśród pól. Po przejechaniu około kilometra, docieramy do pierwszych

zabudowań wsi Mrowina (w tym miejscu zaczyna się droga asfaltowa). Kiedy je minimy, musimy skrócić w lewo.

Po kilkudziesięciu metrach skręcamy w prawo w kierunku centrum wsi. Od skrzyżowania do naszego szlaku konnego dotacza czarny szlak pieszy łącznikowy z Białego Brzegu do Mrowiny. Jadąc prosto mijamy po prawej kapliczkę św. Floriana i przystanek autobusowy. Tuż za nim znajduje się ostry zakręt w prawo. Zgodnie z oznakowaniem, my również skręcamy w prawo. Towarzysząca nam czarna trasa nordic walking w tym miejscu odbija w lewo.

wadzi nas niemal równoległe do drogi asfaltowej, jednak w miarę pokonywania szlaku oddala się od niej.

Po przejechaniu około kilometra, docieramy do skrzyżowania dróg leśnych. Zgodnie z oznakowaniem skręcamy w prawo. Początkowo ścieżka jest ubita, później zmienia się w piaszczystą. Docieramy do granicy lasu i naszym oczom ukazują się nadpiloczne łąki.

Dalej jedziemy prosto mijając ostatnie zabudowania Mrowiny. Wkrótce po prawej stronie drogi zaczyna się las. Czarny pieszy szlak łącznikowy skręca w leśną drogę prowadzącą do nieczynnej już stacji harcerskiej. Zgodnie z oznakowaniem, wkrótce my również skręcamy w prawo w leśną drogę. Towarzyszący nam niebieski szlak pieszy z Piotrkowa Trybunalskiego do Krzętowa prowadzi cały czas prosto, drogą asfaltową.

Po przejechaniu kilkudziesięciu metrów skręcamy w ścieżkę prowadzącą w lewo. Przez jakiś czas ścieżka pro-

Jedziemy cały czas prosto. Po dotarciu do Pilicy, skręcamy w lewo. Ścieżka prowadzi nas wzdłuż jej brzegu. Kilkadziesiąt metrów dalej szlak odbija lekko w lewo, by po chwili znów bieć w pobliżu rzeki. Wkrótce docieramy do drogi asfaltowej.

Należy skręcić w prawo w kierunku Krzętowa. Docieramy do drewnianego mostu, z którego roztacza się piękny widok na leniwie płynącą rzekę. Jesteśmy już na terenie województwa łódzkiego.

Nadpiloczne łąki

Pilica

Most w Krzętowie

Wypożyczalnia rowerów

przy Powiatowym Centrum Kulturalno-Rekreacyjnym
we Włoszczowie

Od 1 lipca 2012 roku przy Powiatowym Centrum Kulturalno – Rekreatywnym we Włoszczowie (ul. Koniecpolska 42) działa wypożyczalnia rowerów.

Wypożyczalnia oferuje 32 rowery (po 11 damskich i męskich oraz 10 dziecięco-młodzieżowych) wyposażone w oświetlenie, błotniki, bagażnik i dzwonek.

Klient może poprosić o wyposażenie dodatkowe: pompkę, linkę zabezpieczającą, kask i kamizelkę/opaskę odbłaskową.

Rowery zakupiono w ramach operacji „Nie tylko peron ... - kampania promocyjna obszaru Lokalnej Grupy Rybackiej *Między Nidą a Pilicą*”.

Operacja była współfinansowana przez Unię Europejską ze środków finansowych Europejskiego Funduszu Rybackiego.

ZPUE S.A. Włoszczowa ufundowała dodatkowo dwa rowery, natomiast Bank Spółdzielczy we Włoszczowie wraz z Przedsiębiorstwem Wielobranżowym „Unimar” we Włoszczowie ufundowali kaski rowerowe.

Po wycieczce rowerowej można skorzystać z kącika rekreacyjnego przy PCK-R Włoszczowa. Kącik wyposażono w 3 wiaty i altankę ze stolami i ławkami oraz miejsce na ognisko.

WYPOŻYCZALNIA CZYNNNA:

W trakcie roku szkolnego:

od poniedziałku do piątku w godzinach od 8:00 do 22:00
w soboty w godzinach od 9:00 do 17:00

W okresie wakacji:

od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.00 do 22.00

Więcej informacji:

Wypożyczalnia rowerów
ul. Koniecpolska 42, 29-100 Włoszczowa
tel. 41 39 43 590

Bibliografia:

- „Turystyka” – redaktor naukowy Włodzimierz Kurek
- „Socjologia turystyki” – Jerzy Suprewicz
- „Zabytki powiatu włoszczowskiego” - Czesław Hadamik
- „Słownik geograficzno-historyczny powiatu włoszczowskiego” pod redakcją Stanisława Janaczka
- „Czarnca Gniazdo Rodu Czarnieckich” pod redakcją Zygmunta Fatygi
- „Powiat Włoszczowski... warto poznać” (folder)
- „Przyrodnicza Ścieżka Dydaktyczna Klubu 4H w Krasocinie” (folder)
- „Powiat Włoszczowski – Czy wiesz, że...” (folder)

Przy opracowaniu przewodnika korzystano ze stron internetowych:

- www.drewniane.swietokrzyskie.travel
- www.szlakprzygody.eu
- www.maliturysci.pl
- www.radomszczanski.pl
- npk.parkilodzkie.pl
- www.wsiodle.lodzkie.pl
- pl.wikipedia.org
- szlaki.pttk.pl/lodzkie
- www.diecezja.kielce.pl
- www.arssacra.pl